

56 655

56655

Heffner Anna

**A vizuális kultúra
tantárgy pedagógiai
programcsomagja
az értékközvetítő és
kéességfejlesztő
programban**

az iskolakultúra 1997/8 melléklete

A szerző 1981 óta vesz részt az értékközvetítő és képességfejlesztő program vizuális kultúra tantárgyblokkjának fejlesztésében eskísérleti kipróbálásában.

Három éve lehetősége nyílt arra, hogy tanítói és rajztanári diplomáját a Magyar Iparművészeti Főiskola Tanárképző Intézete által szervezett multimédia-rajz tanári szakkal egészítse ki. E tanulási folyamat végén szakdolgozati témául a mintegy tizenöt éves fejlesztői-kísérleti munka eredményeként született vizuális kultúra tantárgypedagógiai programcsomagjának leírását választotta.

Akciókutatáson alapuló pedagógiai programcsomag-készítés az értékközvetítő és képességfejlesztő program keretei között

Tantárgyi tanterv évszázadok óta kétféle módszer, eljárás révén készült, honosodott meg Magyarországon. Vagy külföldi mintákat adaptálásával, vagy a már korábban elfogadott és érvényben lévő tantervet írták át a tananyagrészek kihagyása, új elemek beépítése révén. Az utóbbi időben arra is volt példa, hogy egy-egy nagy felkészültségű pedagógus szakmai életútjának mintegy összegzéseként maga hozta nyilvánosságra tantervét. Mindezekben túl *készülhet tanterv akciókutatással is.*

E szakdolgozatnak nem feladata a felsorolt tantervkészítési módok erős és gyenge pontjainak számbavétele, elemző összehasonlítása és értékelése. Azt azonban szükségesnek tartjuk, hogy az utóbbi – Magyarországon több tekintetben ismeretlen és melőzött, akciókutatással megalapozott – tantervkészítési eljárásról szóljunk. Azaz az értékközvetítő és képességfejlesztő program és pedagógia *kutatói-fejlesztői praxisát* rekonstruáljuk. Elsősorban azért, hogy a szakdolgozatban bemutatásra kerülő *vizuális kultúra tantárgy pedagógiai programcsomagjának fejlesztési metódusát* megismertessük, másrészt pedig azért, hogy e helyen is népszerűsítsük a pedagógiai programcsomag-készítés (benne tantervkészítés) Magyarországon méltatlanul háttérbe szorult típusát.

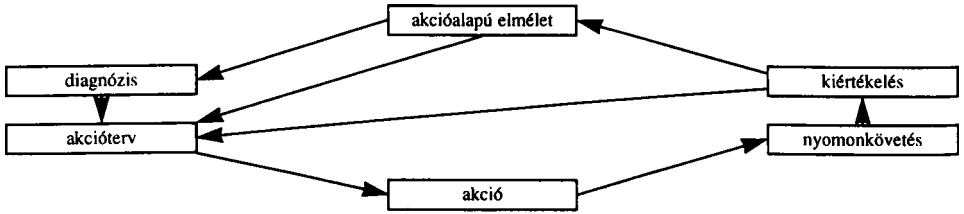
Az értékközvetítő és képességfejlesztő program (amelynek része a későbbiekben ismertetésre kerülő vizuális kultúra tantárgy) kutatói, kimunkálói – *Zsolnai József* és a '80-as évek elején az Oktatókutató Intézetben működő *kutatócsoportja* – a program kutatásának, kísérleti kipróbálásának kezdetekor döntöttek az akciókutatás mint autentikus kutatási metodológia mellett. 1983-ban publikussá tett kutatási tervükben¹ a következőket írták az akciókutatásról:

„Az akciókutatás (action research) a pozitívista metodológiával élesen szembenálló társadalomtudományi metodológia. Előzményeként F. A. Hayek »apránkénti társadalomépítés« és K. R. Popper »fokozatos társadalomtechnológia«-fölfogását tekinthetjük, valamint K. Lewin kezdeményezését. Az akciókutatás az 1960-as, 1970-es években tört be az angolszász, főképp az amerikai társadalomtudomány világába – a pozitívista metodológia kudarcaival párhuzamosan.”²

¹ A szakdolgozat közzétekor a szerző köszönetét szeretné kifejezni tanárának, Zsolnai Józsefnek, aki mind az említett tizenöt évben, mind pedig a szakdolgozati születése időszakában munkájának szakmai-pedagógiai segítője volt.

² Zsolnai József (szerk.): A képességfejlesztő iskoláért. Oktatókutató Intézet. Bp., 1983.

³ Uo. 10. p.

1. ábra: Az akciókutatás körfolyamata

Az akciókutatás körfolyamatában az akcióalapú elmélet a kiindulási pont. Ez mutatja az irányt mind a diagnosztizálásban, mind pedig az akcióterv kimunkálásában. A végrehajtott akciókat kiértékelik, az eredményeket pedig visszacsatolják mind az elmülethez, mind pedig az akciótervhez. Ezek így módosulnak, fejlődnek tovább. Az akciókutatásban az empiria nem az elmélet vagy az akcióterv verifikálására szolgál, hanem azok *jobbítására, tökéletesítésére*. „Az akciókutató nem megerőszkolni akarja a valóságot, hanem akcióin keresztül meg akarja változtatni azt, de nem voluntarista módon. Akcióit kiteszi a valóság bírálóinak, majd a valóságtól tanulva javítja, jobbítja elgondolásait, és újra kipróbálja azokat. A körfolyamat addig tart, amíg nem születik meg a kívánt eredmény.”³

A fentiek értelmében tehát az akciókutatáson alapuló pedagógiai programcsomag-készítés (benne tantervfejlesztés) lényege: hogy ne csupán a kutatás-fejlesztés produktuma váljon ellenőrzés, értékelés tárgyává, hanem az akciókutatásra jellemző *kutatási-fejlesztési körfolyamat valamennyi eleme is*. (A bemutatott modell jól „érzékelteti”, hogy egy új pedagógiai programcsomag /benne egy új tanterv/ létrehozása érdekében szervezett akciókutatás szinte mindegyik fázisa külön bírálat tárgya lehet. Számon kérhető például a kutatótól-fejlesztőtől a programcsomag-készítés minden munkafázisa, a kutató-fejlesztő arra való reflektív viszonya és döntése, továbbá az átvételhez, kipróbáláshoz szükséges tapasztalatok köre avégett, hogy a kutatás-fejlesztés során az első kipróbálástól eltérő, más körülmények közötti pedagógiai élethelyzetekben tapasztalható teljesítmény-eltérések okára fény derülhessen.)

Az értékközvetítő és képességfejlesztő program akciókutatása körfolyamata működésének eredményeit, egyes elemeinek fejlődését (és kimeneti produktumait) foglalja össze az alábbi táblázatban szereplő történeti áttekintés.

Az akciókutatás körfolyamatának szakaszai	Az akciókutatás egyes szakaszaiban született kutatási-fejlesztési produktumok		
	I. szakasz	II. szakasz	III. szakasz
1. akcióalapú elmélet	A képességfejlesztő iskoláért, 2. fejezet: Akcióalapú elmélet (1983)	Egy gyakorlatközelű pedagógia (1986)	Az értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia (1995)
2. diagnózis	A képességfejlesztő iskoláért, 3. fejezet: Általános iskolánk kritikája (1983)	Mi a baj a pedagógiával? (1989)	Koncepció és kritika a magyarországi pedagógusképzés és pedagógus-továbbképzés megújításához: A pedagógusképzés kritikája (1997 – megjelenés alatt)
3. akcióterv	A képességfejlesztő iskoláért: 4. fejezet: Képesség- és tehetségfejlesztő program (1983)	A képességfejlesztéstől a személyiségfejlesztésig. Pedagógiai program (1985)	Az értékközvetítő és képességfejlesztő program részletes tantervei (1997 – megjelenés alatt)
4. akció, nyomon követés	A képesség- és tehetségfejlesztés magyarországi helyzete és lehetőségei, különös tekintettel az általános iskolára (1981–1985)	Az értékközvetítő és képességfejlesztő iskola modellje (1985–1993)	Az értékközvetítő és képességfejlesztő középiskola modellje (1993–2000)
5. kiértékelés		A képességfejlesztő program hatása és eredményei: 1-3. évfolyam (1990)	A képességfejlesztő program hatása és eredményei: 4-8. évfolyam (1997- megjelenés alatt)

1. táblázat: Az értékközvetítő és képességfejlesztő program akciókutatásának történeti áttekintése

³ Uo. 11-12. p.

Konfliktusok a hazai tantervi szabályozási gyakorlat és az akciókutatásra épülő programfejlesztés között

A hazai gyakorlatban a tantervi szabályozásnak két típusa alakult ki: a) mindenféle tanulási-tanítási teendőt a tananyag-kiválasztástól az elrendezésen át, annak időbeli ütemezéséig (vö.: irányító tanmenet) részletesen előíró *központi tanterv*;

b) *corcurriculumra* (alaptantervre) épülő tanterv. Ennek két típusa ismert.

1. *corcurriculumra* épülő *részletes* (minta, modell értékű) *tanterv*;

2. *corcurriculumra* épülő *helyi tanterv*.

Az általunk bemutatásra kerülő pedagógiai programcsomag tanterve a második típus első változatába sorolható.

Az alaptantervre (Magyarországon *Nemzeti alaptantervre*) épülő akciókutatással megalapozott pedagógiai programcsomag-készítés számos *típusos konfliktussal* jár. Ezek az alábbiak:

1) A *pedagógiai programcsomag* készítői nem ismerik az alaptanterv-készítők tananyag-kiválasztó, elrendező, követelményt megfogalmazó döntéseit, szaktudományi, tantervelméleti előfeltevéseit (vagy azért, mert a készítők rejtegetik, vagy azért, mert nem tisztázták).

2) Az alaptanterv elrendelt, előíró (normatív, szabályozó) jellegű. Ezáltal a pedagógiai programcsomag készítői számára bírálhatatlan és korrigálhatatlan. Mivel „központi előírás”, ahhoz kell alkalmazkodniuk abban az esetben is, ha tudják, hogy az alaptanterv szakszerűtlen és nem megalapozott.

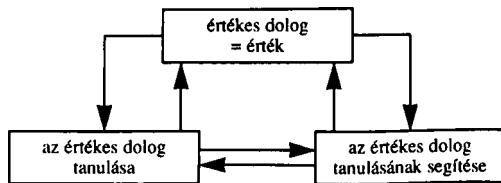
3) Nem ismertek a pedagógiai programcsomag készítői előtt azok a megfontolások, eljárások sem, amelyek alapján a *Nemzeti alaptantervbe* felvett témák, követelmények relevanciája és tudományos, valamint gyakorlati hitelessége megítélhető lenne.

E három – fentebb ismertetett – konfliktustípus mindegyikével szembesültünk a pedagógiai programcsomag-készítés (benne tantervkészítés) során. A készítés szempontjából a konfliktusok újabb két típusba sorolhatók abból a szempontból, hogy a kérdéses produktum címzettjei *hányadik osztályba, milyen iskolatípusba* járnak, *s milyen vizsgakötelezettséggel kell számolniuk*.

A vizuális kultúra mint tantárgy tanulásának megtervezése

A fenti cím abból a szempontból magyarázatra szorul, hogy miért a tantárgy *tanulása*-nak megtervezésére tevődött a hangsúly programfejlesztő praxisunk során, s nem a tanításra vagy azokra az objektivációkra, amelyek a tanterv tartalmi összetevőit jelentik.

Az értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia a pedagógia tárgyának a *pedagógikumot* tekinti, amely három lényeges elem együttállásában és kölcsönhatásában manifesztálódik: az *értékben*, az *érték tanulásában* és az *érték tanulásának segítésében*¹.

2. ábra: A pedagógikum²

E modell implicite azt mutatja, hogy a pedagógia igazi tárgya az, „akiért a harang szól”, azaz a *tanuló egyén*, valamint az ő tevékenysége, a *tanulás*. Ennélfogva – az ér-

¹ Részletesen lásd: Zsolnai József: Bevezetés a pedagógiai gondolkodásba. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1996.

² A modell eredetije uo. 61. p.

tékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia ezen alapvető posztulátumát figyelembe véve – a programfejlesztő tervező-kivitelező munkájának középpontjában a tanuló és annak adekvát tevékenysége kell hogy álljon, nem egy l'art pour l'art programot kell hogy kimunkáljon, hanem egy olyan „értékes valamit”, aminek a *tanulása* a lényeg.

A vizuális kultúra mint tantárgy

A tantárgy nem más, mint a tanuló egyén által elsajátítandó ismeretek és tevékenységek foglalata, a hozzájuk tervezett tanulást segítő tevékenységekkel (gyakorlatokkal, feladatokkal, alkalmazási lehetőségekkel) együtt. A tantárgy olyan konstruktum, amely az alkalmazást (azaz a képességfejlesztést) az ismeretek megtanulására, elsajátítására alapozza. A tantárgy ismeretei és tevékenységei különböző pedagógiai produktumokban (tantervben, taneszközökben, tanítási segédletekben stb.) öltenezhetnek.

Az értékközvetítő és képességfejlesztő program vizuális kultúra tantárgyára aktualizálva a fenti meghatározást: a vizuális kultúra tantárgy nem más, mint az adott kultúra-területen (azaz a vizuális kultúra területén) felhalmozódott – elsősorban doxa és kismértékben episztemé jellegű – tudás általános képzésben felhasználható konstruktuma.

A vizuális kultúra tantárgy – egy általunk ismert, de még nem publikus tantárgytipológiával⁶ átvilágítva – a következő (táblázatba foglalt) ismérvekkel rendelkezik.

	A tantárgyat tipizáló szempont	A tantárgy jellemzője
1.	A tantárgyba tömörített tudás jellege szerint	aktualizáló: feladat-, illetve problémamegoldás kihívásaira reagáló, alkalmazó tantárgy
2.	A tudás eredete szerint	művészeti eredményeket, ismereteket közvetítő, művészeti jellegű, valamint tapasztalatra épülő, tapasztalatot közvetítő tantárgy
3.	A tantárgyba szervezett tudás összetettsége szerint	több tudásterületet átfogó, ún. komplex tantárgy
4.	A tantárgy funkciója „hivatása”, „szerepe” szerint	aktualizáló, alkalmazó, valamint begyakorló, képességfejlesztő tantárgy (hagyományos nevén ún. készség-tárgy)
5.	Az ismeretforrás jellege szerint	in vivo tanulási forrásokra és taneszközökre épülő tantárgy
6.	A tantárgyi tanulás lehetséges módja szerint	önálló tanulást is lehetővé tevő, de tanári segítséget is feltételező tantárgy
7.	A tantárgyi tartalom leírása szerint	tematikát hierarchizáltan (esetleg taxonimizáltan) közlő tantárgy
8.	Az életkor és a képzési cél szempontja szerint	az általános képzés igényeit kielégítő, életszerepre felkészítő, ún. műveltségi tantárgy
9.	A tantárgyat lezáró tanulás minősítetttsége szerint	a továbbhaladást osztályzattal biztosító tantárgy
10.	A tantárgyi tanulás segítségével közreműködők kompetenciája eredményfelelőssége szerint	szakképesítéssel oktatható tantárgy
11.	A tantárgyak időadatai szerint	az általános képzés teljes folyamatában benne lévő, heti kétórás tantárgy
12.	Az eredetiség szerint	alkotást feltételező és igénylő tantárgy
13.	A tanulás, a tanulás-szervezés, valamint a pedagógiai munkaszervezés együttes szempontja szerint	osztályhoz mint szervezeti formához kötött tantárgy
14.	A történetiség és az új kihívások szerint	Magyarországon új tantárgy
16.	A tanulás infrastruktúrája szerint	infrastrukturális feltételekhez kötött tantárgy
17.	A tantárgyi névadás szempontjából	tematizáltságra utaló tantárgynév
18.	A műveltségi területek és a tantárgyak egymásra vonatkoztatása szerint	a műveltségi terület részét reprezentálni tudó tantárgy

2. táblázat: A vizuális kultúra tantárgy tipológiája

A vizuális kultúra mint komplex tantárgy tulajdonképpen *tantárgyblokk*nak tekinthető. Mégpedig azért, mert potenciálisan több *homogén és komplex* tantárgyat foglal magában a *témárokonosság* alapján. (Ugyanis amennyiben egy iskolában – pontosabban annak helyi tantervében – az időkeretek, a tanóra-rendszer lehetővé tennék, számos – a vizuális kultúra által felölelt ismeret- és tevékenységrendszer lehetne „tantárgyasítani”. Lehetne

⁶ A hivatkozott tantárgytipológia Zsolnai József Tantárgyan című kéziratából származik.

például külön rajz, festészet, plasztika, design, építészet, fotózás, virágrendezés, művészettörténet stb. tantárgyakat⁷ működtetni.) A vizuális kultúra mint *tantárgyblokk* ismeret- és tevékenységrendszere több művészeti ág, illetve tudomány eredményeit reprezentálja.

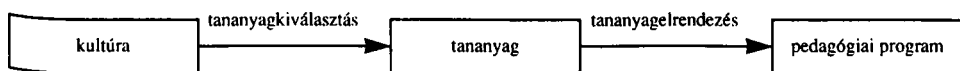
A vizuális kultúra tantárgy az érték közvetítő és képességfejlesztő program tantárgyi rendszerében az egyik leggazdagabb műveltségi terület, a *Művészetek* része. Szervesen kapcsolódik e műveltségi terület valamennyi tantárgyához: a bábozáshoz, a mozgóképkultúra-médiaismerethez, a fotózáshoz, az alkotástanhoz, a művészettörténethez, a virágrendezéshez, a színjátszáshoz, az irodalomhoz, a tánchoz, az ének-zenéhez. Emellett szoros kapcsolatban áll az *Ember és társadalom* (néprajz, történelem), valamint az *Életvitel és gyakorlati ismeretek* (barkácsolás, technika) műveltségi terület tantárgyaival és a *Matematikával* is.

A vizuális kultúra tantárgy tananyaga

A vizuális kultúra tantárgy tananyagáról a *tananyagkiválasztás*, valamint a *tananyag-elrendezés* általunk követett módszerére és szempontjaira tekintettel szólnunk. A tananyagkiválasztásunk határozta meg ugyanis azt az „értékes valamit”, amely a vizuális kultúra tanulásának tárgya (tartalma) lett programunkban. A tananyagelrendezés pedig azt a keretet (formát) eredményezte, amely mint eszköz, a tanulás segítőjeként funkcionál.

Az érték közvetítő és képességfejlesztő program alapkonceptiója abból indul ki, hogy „lehetséges a tanulók számára a kultúra teljes rendszerére építve számos olyan szükségletkielégítő tevékenységet szervezni, amely leköti őket, komfortélményt biztosít számukra, fokozza teljesítményüket, kitágítja érdeklődésüket.”⁸

Az idézett alapkonceptióból kiindulva az érték közvetítő és képességfejlesztő program valamennyi tantárgyának tananyagkiválasztását a teljességre törekvés jellemezte. Azaz a „merítés” a *kultúra teljességéből* – esetünkben a vizuális kultúra teljességéből – történt.

3. ábra: A tananyagkiválasztás és -elrendezés folyamata

A tananyag kiválasztása

Az érték közvetítő és képességfejlesztő program és pedagógia tananyagkiválasztási koncepciója a következő – elvi jellegű, oktatáspolitikai ihletettségű – tényezőkkel számolt⁹: 1. a világtendenciákkal, valamint a hazai társadalmi és állami érdekekkel, kihívásokkal és tradíciókkal; 2. a fejlődésben levő egyén aktuális és távlati szükségleteivel, érdeklődésével; 3. az intézményként, szervezetként létező iskola vállalt szerepével, lehetőségeivel és korlátaival. A tananyagkiválasztás tényleges praxisában azonban az elvi jellegű, oktatáspolitikai ihletettségű tényezők számbavetele nem volt elégséges. Ezért indokolt volt olyan eljárásokat, megfontolásokat is keresni, amelyek a tananyagkiválasztó munkát nemcsak „elvi síkon”, hanem a mindennapos gyakorlatban is hitelesítették, biztonságosabbá tették. Ehhez a munkához adott jelentős segítséget az axiológia és a kultúratan néhány eredményének adaptálása. Az érték közvetítő és képességfejlesztő program tananyagkiválasztásai során a preferált céltételezéseit szembesítette a létező érték- és kultúra-rendszerekkel mint objektivációs rendszerekkel. Azaz minden

⁷ Az érték közvetítő és képességfejlesztő programban külön tantárgyként jelenik meg a virágrendezés, a bábozás, a művészettörténet, a tárgyi néprajz, a mozgóképkultúra és médiaismeret.

⁸ Zsolnai József: Egy gyakorlatközelű pedagógia. Oktatáskutató Intézet, Bp., 1986., 107. p.

⁹ Zsolnai József: Az érték közvetítő és képességfejlesztő pedagógia. ÉKP Központ-Holnap Kkt.-Tárogató Kiadó, Bp. 1995.

egy tananyagába beemelt objektiváció szemügyre vett, elemzett érték- és kultúratan szempontról az alábbi kérdéssor mentén:

1. Mi az adott objektiváció tipikus realizálódási módja? (Azaz az adott objektiváció elsődlegesen kognitív rendszer-e, tevékenységrendszer-e vagy szokásrendszer-e?)
2. Milyen az adott objektiváció reprodukciójának intézményesültsége?
3. Az adott objektivációnak mi a szerepe a mindennapi életben?
4. Mi az adott objektiváció teleologikus értéke a társadalmi (állami, politikai) érdekek realizálásában?
5. Az adott objektiváció elsajátítására a nevelés- és a művelődéstörténeti folyamatokban milyen jellegzetes tanulási szervezetek, munkaformák, eljárások és eszközök honosodtak meg?
6. Az adott objektiváció a személyiség szerkezetének mely elemét mozgósíthatja elsődlegesen az elsajátítási folyamatban?
7. Az adott objektiváció elsajátításában mi a szerepe a spontán szocializációnak, kitétetetten a családi szocializációnak és a kortárs csoportnak?
8. Milyen az adott objektiváció képességpotenciálja?
9. Milyen az adott objektiváció világnézet, világnézet befolyásoló szerepe?
10. Az adott objektiváció milyen életkor-specifikus lehetőségeket és értékeket hordoz (különös tekintettel az egyén szükséglet-kielégítésére, a szentitívitás szempontjaira)?

Jelen szakdolgozat terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, hogy a *Művészetek* műveltségi terület elemzett objektivációinak teljességét bemutassuk, ezért illusztrálásképpen közülük a *rajzolás* (mint elsősorban *tevékenységrendszer*) és a *művészet-történet* (mint elsősorban *kognitívrendszer*) objektivációk érték- és kultúratan elemzését közöljük.

RAJZOLÁS

A képzőművészet egyik alágának, a *grafikának* a legjellegzetesebb tevékenysége a rajzolás. A rajzolás olyan vizuális kifejező tevékenység, amely során különféle vonalminőségeket és vonalrelációkat, ritkábban pontokat és foltokat állítunk elő elsősorban grafikai eszközökkel. A rajzolás fő kifejezőeszköze természetesen a *vonal*. A rajzolás eredménye önállóan funkcionálhat (például egy grafika esetében) és lehet mellérendelt szerepű (például egy festmény vagy egy plasztika vázlatrajza esetében). A rajzolásához különféle anyagokat és eszközöket használunk. A használt anyagok vagy az eszközök alapján nevezzük meg a rajzolás eredményeit (ceruzarajz, szénrajz, krétarajz, tollrajz, ecsetrajz, tusrajz stb.).

A rajzolás, illetve a rajz (grafika) *intézményesült* képzőművészeti alág.

A mindennapi életben nagy használat vesszük a rajzolásnak. *Közlő funkcióját* minden olyan helyzetben felhasználjuk, amikor a verbális közlésre nincs lehetőségünk vagy vizuálisan is meg akarjuk erősíteni az információt (piktogramokon, közlekedési és egyéb tájékoztató táblákon, idegen nyelvűek tájékoztatása során stb.)

A rajzolás professzionális elsajátítása révén olyan *vizuális közlőnyelv* birtokába jutunk, amely segít kifejezni bennünket mind a mindennapi életben, mind pedig szubjektív (esetleg originális) alkotások létrehozása során. Mindemellett segítségünkre van a vizuális információon szelktálásában, a vizuális információk dekódolásában és a vizuális művészeti alkotások megértésében.

A rajzolás tanítása a kezdetektől része volt az iskolai oktatásnak. A valami lerajzolásának (másolásának) begyakoroltatásától a különféle rajzolási technikák és műveletek megtanításáig megtalálhatjuk a rajzolás tanításának elemeit a hazai és a külföldi tantervekben, vezérkönyvekben, pedagógiai útmutatókban. Sőt, már az óvodában is a rajzolás-rajzoltatás jelenti (jelentette) az egyik domináns tevékenységet. A rajzolás tényleges megtanítására azonban – a tagozatos, illetve szakirányú iskolákat és az ilyen jellegű önképző köröket, szakköröket leszámítva – kevés gondot fordítanak (fordítottak) a pedagógusok. Feltehetően azért, mert a rajzolási képesség megletét minden gyermek esetében mint vele született adottságot tekintik (tekintették).

A rajzolás tevékenysége a személyiség szinte minden elemét mozgósíthatja. Az önkifejezési szükséglettől, a látható világ megismerésének és kifejezésének minél sokrétűbb és elmélyültebb igényén át, a látható világhoz való viszonyulásig, a vizuális képességek finomodásától, az énkép és a világnézet formálásáig mindenre hatással lehet.

A rajzolás elsajátításában nagy szerepe van a *spontán szocializációnak*, kitétetetten a családi szocializációnak. A kisgyermek ugyanis másfél-kétéves korától funkcionális örömet lel a rajzolásban (firkálásban). Szinte a beszéd tanulásával egy időben tanulja meg „rajzolván kifejezni” a körülötte lévő világot. Amennyiben a családotagok – kitétetetten a kisgyermeket gondozó édesanyja – e tényre nincsenek tekintettel, azaz nem teszik lehetővé, hogy rajzoló eszközök és rajzolásra alkalmas felület álljon a gyermek rendelkezésére bármikor, illetve ha a kisgyermek ilyen jellegű tevékenysége nem kap általuk pozitív megerősítést (sőt: elutasításban részesül), beláthatatlan kárt okozhatnak a gyermek fejlődésében. Napjainkban a kortárs csoport is többféle befolyással bírhat a rajzolás tevékenységének alakításában. Gondoljunk itt az iskolai pad- és falfirkákra, a tanóra alatti egymásnak üzenő „illusztrált cédulákra” vagy a falfirkák urbanizált változatára, a grafiktire.

A rajzolás *képességfejlesztő potenciálja* igen jelentős. Hozzájárulhat

- a grafomotorikus képességek,
- a különféle anyagokkal és eszközökkel való nyomhagyás képességeinek,
- a világlátás és -értelmezés képességeinek,
- a vizuális (ön)kifejezés és üzenetközvetítés képességeinek,
- a vizuális alkotás képességeinek

kialakításához és fejlesztéséhez.

A rajzolás világgéppel, világnézettel összefüggő szerepét is érdemes megemlítenünk. Mindkettő – természetesen – nem magában a tevékenységben, hanem a tevékenység eredményében a rajzban (grafikában) érhető tetten.

A rajzolás szükségletkielégítő, szentimentális fejlesztő, kreativitás fejlesztésére módot adó tevékenység. Ezért mind kisiskolások, mind pedig serdülők körében igen értékes eszköze lehet a gyermek (ifjú) *valamennyi személyiségdimenzióját* mozgósító fejlesztésnek. Általa a gyermek (az ifjú) egy olyan *jelrendszer* birtokába juthat, amellyel – a beszélt, írott nyelvhez hasonlóan – kifejezheti magát, a világot, a világhoz való viszonyát.

MŰVÉSZETTÖRTÉNET¹⁰

A művészettörténet az építészet, a képző- és iparművészet történetét, a művészeti irányok és stílusok történetét, alkotók munkásságát kutatja. A művészettörténet mint objektivációs rendszer elsődlegesen *kognitív rendszer*.

A művészettörténet intézményesült tudományág.

A gyermekek és ifjak mindennapi életére közvetett hatása lehet a művészettörténetnek. Elsősorban a *tömegkommunikáció* révén fejthet ki érdeklődéssé, művelődési igényné fejlődő hatást (például az egyes korok és kultúrák művészeti örökségét, régészeti feltárásokat bemutató televíziós műsorok révén).

A művészettörténet tanulása által a gyermekek és ifjak megismerkedhetnek az egyes korok és kultúrák történelmi időben és térben kialakult képzőművészetével, iparművészetével és építészetével; tájékozottságot szerezhetnek az egyes művészeti ágak korszakankénti funkcióiról, lényeges jellemzőiről, kiemelkedő alkotóiról és alkotásairól. A művészettörténet tanulása azt is lehetővé teszi, hogy a tanulók szembesüljenek némely korszak jellemző befogadói magatartásával, az adott korszakban és kultúrában élő emberek művészetekhez való viszonyulásával.

A művészettörténet közvetítése elsősorban a középiskolai és a humán szakos felsőfokú képzésben érhető tetten. Az általános iskola a rajz és a történelem tantárgy keretei között adott helyet a művészettörténeti ismeretek töredékeinek. Értékközvetítő és képességfejlesztő programunkban az ötödik (esetleg a negyedik) évfolyamtól kezdve választthatják a gyermekek a művészettörténet tanulását.

A művészettörténet tanulása a személyiség szerkezetének minden elemét mozgósíthatja. Általa a gyermek és az ifjú olyan *magasabb rendű szükségletei* is kifejlődhetnek, amelyek a művészetek iránti érdeklődésben, nyitottságban, rendszeres múzeum-, kiállítás-, képtár- és tárlatlátogatásban, művészettörténeti szempontból jelentős emlékhelyek felkeresésében, művészettörténeti tárgyú könyvek, albumok, katalógusok nézegetésében, olvasásában, reprodukciók gyűjtésében ölthetnek testet. Lehetőséget teremt arra, hogy a gyermekek és ifjak *pozitív attitűddel* viszonyuljanak az egyes korok és kultúrák tárgyi emlékeihez, alkotóihoz és az alkotási folyamat eredményeként született remekművekhez. A művészettörténet tanulása fejleszti *befogadói képességüket*, növeli *műelemzői kompetenciájuk*. A múlt művészeti örökségével való ismerkedés során képessé válnak *önmagukra is reflektálni*: az az reális önismeret alakíthatnak ki a művészetekhez, alkotásokhoz és alkotókhoz való viszonyulásukról, az ilyen jellegű önművelési igényük növekedését, befogadói magatartásuk mikéntjéről. Mindezeket túl megismerhetik a művészetek térben és időben (is) differenciált világát, s e megismert világok a *világgéppük* részévé válhatnak.

A művészettörténet tanulását a spontán szocializáció, kitüntetetten a *családi szocializáció* is segítheti. Elsősorban azáltal, ha a család *művelődési igényévé* válik a múzeumlátogatás, a történelmi emlékhelyek felkeresése egy-egy hétfői vagy szünidei családi kirándulás során. Továbbá azáltal, ha a családi könyvtárban fellelhető művészettörténeti tárgyú könyvek, albumok is, amelyek nézegetésére, olvasására felhívják a családtagok az érintett gyermek, ifjú figyelmét.

Annak ellenére, hogy a művészettörténet elsősorban kognitív rendszer, a tanulása során számos képesség megalapozására és fejlesztésére nyílik lehetőség. Így többek között

- az (elsősorban esztétikai és régészeti szempontú) elemzőképesség,
- tárgyi és írásos források értelmezni tudása,
- kor- és stílus meghatározni tudása,
- a történelmi idő és térszemlélet,
- az anyag és/vagy formahű imitációkészítés,
- a műalkotás-megértés és -befogadás

megalapozásához és fejlesztéséhez járul hozzá a művészettörténet tanulása.

A művészettörténet világgép és világnézet alakítását befolyásoló szerepe szintén jelentős.

A művészettörténet tanulása már a kisiskolás kor végén a gyermekek érdeklődésére tarthat számot. Természetesen csak akkor, ha nem „száraz ismeretöngként” zúdulnak eléjük az egyes korok és kultúrák művészettörténeti adatai és információi. Tevékenységekbe ágyazottan, képi illusztrációkkal gazdagon ellátva, a valóságos tárgyak megfigyelésére is lehetőséget teremtve eredményesen lehet e kultúraterületet is a gyermekek érdeklődési körébe vonni.

¹⁰ Az értékközvetítő és képességfejlesztő programban – miut arra már utaltunk – a vizuális kultúra mellett a művészettörténet külön tantárgyként szerepel az 5-10. évfolyamon.

A tananyag kimunkálását orientáló tudományos felismerések

A vizuális kultúra tantárgy kimunkálása során tisztáznunk kellett, hogy milyen értelem-ben (mely vizuális kultúra meghatározás értelmében) gondolkodunk a vizuális kultúráról. A '80-as évek elején leginkább *Miklós Pál* vizuális kultúra meghatározásával¹¹ tudtunk azonosulni, s annak értelmében gondolkodunk ma is a vizuális kultúráról. A *Miklós Pál-féle* meghatározás szerint a vizuálisan észlelhető objektumok összességét, ezek ember általi használatát és magát, a használatra való képességet nevezzük együttesen vizuális kultúrának.

A vizuális kultúra tantárgy kimunkálásakor – a fenti meghatározás melletti döntésen túl – a következő tudományos felismerésekre építettünk¹²:

A vizuális kultúra tanításában teljes mértékben osztottuk *Kepes Györgynek* azt a nézetét, hogy „a vizuális kifejezőképességre nevelés legfontosabb része a sokoldalú tapasztalatszerzés. Mindaddig, amíg a látás nyelvének objektív alapjait nem sajátította el a tanítvány, várni kellene az ún. technikai neveléssel, egy bizonyos kézműves mesterség fogásait vagy a vizuális ábrázolás egy sajátos modorát csak később tanulja meg.”¹³

A vizuális kultúra tananyagába beemelt környezetkultúra objektívációs rendszere alatt a környezethez való emberi viszonyt értettük, azaz „a környezet humanizált elsajátítását, felhasználását, illetve törekvést a humanizált környezet megteremtésére, amelynek alapja a tárgyak funkcióinak ismerete, valamint a tárgyakban önmagukban és használatukban rejlő esztétikai vonatkozások felismerése. Ez utóbbi, a tárgyat elsajátító, fogyasztó szubjektum esztétikai érzékenységétől, kulturáltságától függ.”¹⁴

Azt vallottuk, hogy a művészeti neveléshez a pedagógiailag legkorszerűbb anyag elsősorban a ma korszerű művészete, tehát azok a műalkotások, amelyek segítenek eligazodni a történelmi jelen sorskérdéseiben. Csak ezek teszik lehetővé a jelenben való tájékozódást, *Poszler György* szavaival: a „mai hétköznapiaságból a nembeliséghez való felemelkedést”.¹⁵

A XX. századi műalkotások befogadásának, megértésének tanításában *Pierre Bourdieu* művészeti nevelésről vallott nézeteire építettünk: „Meghatározott stílusú művek ismétlődő észlelése elősegíti, hogy az egyén tudattalanul interiorizálja az e művek teremtését vezérlő szabályokat. ... Annak, hogy a műalkotások elsajátítása eszközeinek megszerzési módja az ismétlődő észlelés révén történő ismerkedés, az az oka, hogy a műalkotás mindig olyan konkrét individualitásként jelenik meg, amelyet levezetni sohasem lehet a valamely stílust definiáló elvekből és szabályokból.”¹⁶

Emellett – szintén *Bourdieu* nyomán – még oly módon is segítettük a műalkotások megértését, hogy növeltük a tanulók befogadási szintjét a vizuális jelrendszer, technikák, anyagok és eszközök megismertetése révén.

A tananyagba beemelt objektívációk

A tananyagba beemelt (kiválasztott), az iskolában elsajátítandó, elsajátítható objektívációk (külső valamik) *kognitívumok* (kognitívrendszerek), *tevékenységek* és *szokások* (szokásrendszerek) lehetnek. A vizuális kultúra tantárgy tizenkét évnyi tanulása során több mint száz ilyen *objektívációval* (objektívációs egységgel) szembesülnek a tanulók. A vizuális kultúra tantárgy objektívációi (objektívációs egységei) dominánsan: *tevékenységek*. E tevékenységek sokféleségét illusztrálandó bemutatjuk azt az értékdimenziók szerinti áttekintést, amely a 9-10. évfolyam tananyagában szereplő objektívációs egységeket tartalmazza.

¹¹ Miklós Pál: *Vizuális kultúra*. Magvető Könyvkiadó, Bp. 1976.

¹² Zsolnai József (szerk.): *A képességefejlesztő iskolán*. Oktatókutató Intézet, Bp., 1983.

¹³ Kepes György: *A látás nyelve*. Gondolat Kiadó, Bp., 1979.

¹⁴ Vizuális kultúra, vizuális művészetek. (Miklós Pál.) = *A vizuális kultúráról*. (Vélemények, viták.) Kossuth Kiadó, Bp., 1982. 74-79. p.

¹⁵ Poszler György: *Katarzisz és kultúra*. Tankönyvkiadó, Bp., 1980.

¹⁶ Bourdieu. P.: *A művészeti észlelés szociológiai elméletének elemei*. = *Művészetszociológia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1978. 175-200. p.

OBJEKTIVÁCIÓS EGYSÉGEK	ÉRTÉKDIMENZIÓK									
	VIZUÁLIS	STRUKTÚRÁS	ERKÖLCSI	POLITIKAI	VILÁGNEZETI	ÉRTÉKŐ	GYÖNYÖGŰ	KÖRNYVI	ESZTÉTIKA	SZIMBOLIKAI
1. Akvarellfestés								•	•	•
2. Alapszín készítés								•	•	•
3. Alkotoi életmód megismerése		•	•		•	•		•	•	•
4. Arculattervezés		•						•	•	•
5. Arcometrikus rajp készítése								•	•	•
6. Balizás								•	•	•
7. Betűtervezés								•	•	•
8. Bútortervezés		•				•		•	•	•
9. Csomagolás-tervezés								•	•	•
10. Dekorálás		•	•			•		•	•	•
11. Derítés-telítés								•	•	•
12. Dombormű mintázása					•			•	•	•
13. Esztétikai értékelés					•			•	•	•
14. Ékszerkészítés		•				•		•	•	•
15. Ékszertervezés		•				•		•	•	•
16. Fegyverműanyag-készítés								•	•	•
17. Felületkollázs készítése								•	•	•
18. Fényképezés		•				•		•	•	•
19. Filmelőhívás								•	•	•
20. Filmnyagvilág								•	•	•
21. Formaelemzés								•	•	•
22. Funkcióelemzés		•				•		•	•	•
23. Gipszfaragás								•	•	•
24. Gipszöntés								•	•	•
25. Gipszpozitív készítése								•	•	•
26. Gyártka készítése		•			•			•	•	•
27. Hajlítás-hajtogatás								•	•	•
28. Hajviselet-tervezés		•				•		•	•	•
29. Hártya-tervezés								•	•	•
30. Illusztráció-készítés					•			•	•	•
31. Jelmeztervezés		•						•	•	•
32. Képfestés		•						•	•	•
33. Kiállítás-előtagolás								•	•	•
34. Kiállítás-tervezés						•		•	•	•
35. Kiállítás-tervezés		•						•	•	•
36. Kicsinyítés								•	•	•
37. Kollázs-készítés					•			•	•	•
38. Konstruálás								•	•	•
39. Könyvborító-tervezése								•	•	•
40. Könyvzelelemzés								•	•	•
41. Könyvvezetáshalmát		•				•		•	•	•
42. Könyvzetek-tervezése		•						•	•	•
43. Korplasztika mintázása					•			•	•	•
44. Lakószobabelső-tervezése							•	•	•	•
45. Levelezőlapp-tervezés		•						•	•	•
46. Látványtervezés								•	•	•
47. Makték-készítés								•	•	•
48. Maszk-készítés								•	•	•
49. Meghívó-tervezése		•						•	•	•
50. Mintázat-tervezése								•	•	•
51. Munkatípus-készítés								•	•	•
52. Munkatípus-készítés								•	•	•
53. Munkatípus-tervezés		•			•			•	•	•
54. Műteremtárgyas		•			•			•	•	•
55. Műszaki ábrázolás		•			•			•	•	•
56. Objektív-tervezési ismeretek tanítása		•			•			•	•	•
57. Nagyítás								•	•	•
58. Némjelzés								•	•	•
59. Objektív-készítés								•	•	•
60. Papírműalkotás-készítés		•				•		•	•	•
61. Papírműalkotás-készítés								•	•	•
62. Portréfestés								•	•	•
63. Portré-mintázás								•	•	•
64. Portré-tervezés								•	•	•
65. Piktogramok-tervezése		•						•	•	•
66. Plakát-készítés		•						•	•	•
67. Rajzolás								•	•	•
68. Rajzos elemzés		•			•			•	•	•
69. Rakosgatás-illesztés								•	•	•
70. Rekonstrukció								•	•	•
71. Reprodukciók-tervezése						•		•	•	•
72. Róló-tervezés		•						•	•	•
73. Selvenfestés								•	•	•
74. Simtkészítés		•				•		•	•	•
75. Sötétítés-illuminálás								•	•	•
76. Szabvány-minta készítés								•	•	•
77. Színkeverés								•	•	•
78. Színtervek készítése								•	•	•
79. Színtervek készítése								•	•	•
80. Színtervek készítése								•	•	•
81. Tanulmányrajz készítés					•			•	•	•
82. Targyelemzés		•						•	•	•
83. Targytervezés		•				•		•	•	•
84. Temperafestés						•		•	•	•
85. Vételeni ábrázolás								•	•	•
86. Világítás-tervezése						•		•	•	•
87. Vizualis információk tanítása		•				•		•	•	•

3. táblázat: A 9–10. évfolyam tananyagának objektívációs egységei értékdimenziók szerint

A tananyag tematizáltsága

A vizuális kultúrának az egyes évfolyamok tananyagába¹⁷ beemelt objektivációs egységeit tematikus tanulási tevékenységosztályokba rendeztük, *taxonomizáltuk*. E tematikus tanulási tevékenységosztályok – valamennyi évfolyamon – a következők:

I. A VIZUÁLIS KULTÚRA NYELV- ÉS ESZKÖZRENDSZERÉNEK TANULÁSA
1. A kétdimenziós (grafikai) közlések nyelv- és eszkörendszerének megismerése, a megismert vizuális elemek, elemrelációk, anyagok és eszközök használatának gyakorlása
2. A háromdimenziós (plasztikai) közlések nyelv- és eszkörendszerének megismerése, a megismert vizuális elemek, elemrelációk, anyagok és eszközök használatának gyakorlása
3. A színes közlések nyelv- és eszkörendszerének megismerése, a színnel történő vizuális kifejezés gyakorlása
4. A komplex vizuális közlések nyelv- és eszkörendszerének megismerése
II. A VIZUÁLIS KULTÚRA MŰKÖDÉSI TERÜLETEINEK ÉS HASZNÁLATÁNAK TANULÁSA
A/ TÁRGY- ÉS KÖRNYEZETKULTÚRA TANULÁSA
B/ VIZUÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ TANULÁSA
III. MŰALKOTÁSOK ELEMZÉSE. ÖNMŰVELÉS

4. táblázat: A vizuális kultúra tematikus tanulási tevékenységosztályai

A fenti tematikus tanulási tevékenységosztályok kialakítása mellett az alábbi szakmai érvek alapján döntöttünk (a *Miklós Pál-féle* vizuális kultúra meghatározást figyelembe véve).

A vizuális kultúra körébe sorolható vizuálisan észlelhető objektumok egy autonómmá vált jelrendszer révén írhatók le, érthetők meg, fejezhető ki (= a vizuális *jelek rendszere* révén). Amennyiben e jelrendszer autonómiáját adótnak tételezzük, indokolt, hogy a kötelező iskolázás folyamatában – a vizuális kultúra tantárgy keretei között – a tanulók e jelrendszer minél több elemével, azok minél több tulajdonságával és relációjával megismerkedjenek. (Ez tette indokolttá a **vizuális kultúra nyelv- és eszkörendszerének** tanulását.)

A vizuális kultúra a vizuálisan észlelhető objektumok használatát és használatukra való képességet is jelenti. Ennélfogva szükségesnek tartottuk, hogy – a *Miklós Pál-féle* kategóriákkal élve – a praktikus tárgyak és az autotelikus tárgyak megismertetését, használatának segítségét és a felhasználásukra való képességek fejlesztését is felvállalja programunk. (Ez tette indokolttá a **vizuális kultúra működési területeinek és használatának** tanulását, valamint a **műalkotások elemzését és az önművelést**.)

A tananyag taxonomizálásakor természetesen számoltunk azzal, hogy az általunk kialakított tanulási tevékenységosztályok mellett még jó pár tematizáló szempont mentén elrendezhetők az egyes évfolyamok objektivációs egységei. Ugyanakkor – a fentebb ismertetett szakmai érvek mellett – három szempontra kívántunk tekintettel lenni. Elsősorban arra, hogy minden évfolyamon e tanulási tevékenységosztályok alá lehessen szubszumálni az adott évfolyam objektivációs egységeit (tananyagát). Továbbá arra, hogy az e tanulási tevékenységek alá szubszumált tananyag jól mutassa az előző évfolyamok tananyagához viszonyított *témata tartást, témabővülést és/vagy témareázzletezést*. (Ez utóbbiakat figyelembe véve hozhat döntést a tanulást segítő pedagógus arról, hogy mely ismeretek és tevékenységek szinten tartásáról, illetve elmélyítéséről kell gondoskodnia, és melyek megismertetésében kell közreműködnie.) Végezetül figyelembe kellett vennünk a *Nemzeti alaptantervnek* való megfelelés szempontját is. Ez utóbbinak az alábbi kritikai fenntartások mellett tudunk csak eleget tenni:

Tartalmi szempontból nem tartottuk szerencsésnek a *Vizuális kultúra* műveltségi részterület NAT-ban szereplő tagolását. A *Kifejezés, képzőművészet* blokkban olyan témák is előfordulnak, amelyeknek nem ott a helyük, ugyanakkor a másik háromba se tartoznak. Ezek a *vizuális megismeréssel*, illetve a *vizuális információk tanulásával* összefüggő témák. Az ismerettárgy, illetve a vizuális információ ugyanis nem kizárólag a képzőművészetekben keresendő. Ide kívánczolt volna még egy újabb blokk, amelyet például *Vizuális megismerés, vizuális információk* elnevezéssel címkézhetnénk. A tovább tagolt három blokkon belül az *Alkotás; Befogadás, megismerés*; illetve *Technikák*; részblokkok sorrendje logikailag helytelen. (Bár lehet, hogy a sorrendet a betűrend szerint kívánták

¹⁷ A 9-12. évfolyami tananyagának kidolgozásában – a szakdolgozatról mellett – közreműködött Zombori Béla, a Magyar Iparművészeti Főiskola tanára.

meghatározni.) Az alkotás ugyanis vizuális ismeretek és tevékenységek felhasználni tudását feltételezi. Feltehetően az alapoás hiányából fakadóan a *Vizuális kultúra* részterület tananyaga kissé ad hoc jelleggel szubszumálja a „tartalmakat” az egyes blokkok, illetve részblokkok alá. Ezekre a teljesség igénye nélkül sorolunk példákat.

Az alsóbb évfolyamokhoz rendelt tananyag *Vizuális nyelv* blokkjában hiányosan – és rendszeridegen elemekkel vegyítve – kerülték felsorolásra a vizuális nyelv alapelemei (vonal, szín, folt *slkforma*, tömeg *térforma*). Azok az elemek, amelyekkel jelölünk (pont, vonal, folt, „térvonál”, lap, test), nem „elegyíthetők” a jelöllettel (fény, szín, forma, tér, mozgás), azaz azokkal a vizuális objektumokkal, amelyek a látható világot képezik. Ugyanitt jelenik meg az elemek elrendezése, amely nem rendelhető a *Vizuális nyelv* alá, mivel művelete(ke)t feltételez. Az ugyanitt előforduló elemrelációk (az elemek egymáshoz való viszonya) például is „sántítanak”, mivel a relációk (ismétlődések, sorozatok, ritmusok, szimmetriák, kontrasztok, harmóniák) hiányosak és keverednek a tulajdonságokkal (azonosság, hasonlóság), valamint a műveletekkel (ismétlés, kiemelés). A fény, a szintani ismeretek, lásd: 7-8. évfolyam tananyaga, továbbá a kontextus lásd: 9-10. évfolyam tananyaga ugyancsak nem szemiotikai kategóriák. Az első kettőnek – jobb híján – a *Kifejezés, képzőművészet*, az utóbbinak a *Vizuális kommunikáció* blokkban lenne a helye.

A *Vizuális kultúra* műveltségi részterület Alkotás részblokkjainak tananyaga számos vizuális alkotás létrehozására kínál lehetőséget. Ezek java megjelent már évekkel ezelőtt a hazai rajztanítási gyakorlatban. Az alkotáslehetőség azonban megreked a szinte hagyományosnak tekinthető „rajzrai produktumok” szintjén. Sajnos, ahol a továbblépésre mutatna példát a tananyag, ott információ híján nem tudni, mire gondoljon az olvasó (illetve mire gondoltak a szerzők) lásd: *néhány különleges technika és alkotói módszer kipróbálása; mozgás, hang, fény és statikus látványelemek együttes alkalmazása*. A vizuális önkifejezés lehetőségein túl – a műalkotáslemezést leszámítva – nem tartalmaz egyéb alkotáslehetőséget a tananyag (hiányzik a képzőművészeti tanulmány, a művészeti kritika írása, a kiállítás-, tárlatlátogatási beszámoló, a tabló stb. készítése, a karikatúrarajzolás, a számítógépes grafika készítése, az annotáció írása képzőművészeti, építészeti, iparművészeti, művészettörténeti, népművészeti, fotóművészeti stb. tárgyú könyvekről stb.)

A *Befogadás, megismerés* részblokkokban csak a „magas művészetekre” találunk példákat. Ezek hol műfajokra (elsősorban képzőművészeti műfajokra), hol művészeti ágakra vonatkoznak. Az építészeti és az iparművészet teljes mértékben a *Tárgy- és környezetkultúra* blokkba lett „száműzve”.

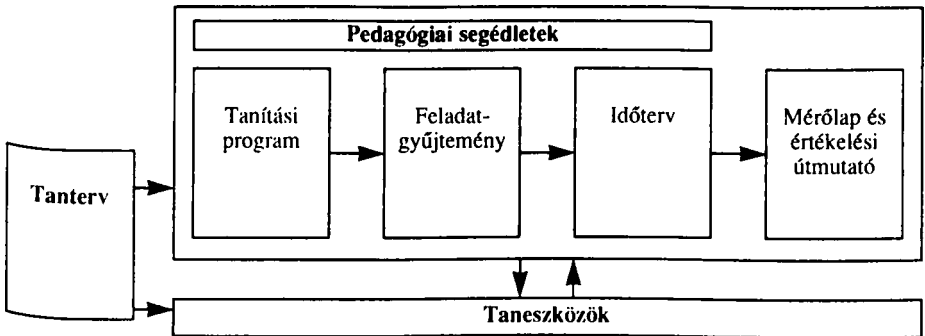
A *Technikák* részblokkok helyenként a följük rendelt blokkal inadekvát vizuális technikákat sorolnak fel. Például az 1-4. évfolyam tananyagában a *Kifejezés, képzőművészet* blokk tartalmazza a grafittal és krétával való rajzolást, a temperával és vízfestékkel való festést, a kollázs-készítést és a mintázást, a *Vizuális kommunikáció* blokk pedig a rosttal való rajzolást, a papírkivágást, a papírhajtogatást, a papírmoddell-készítést, a nyomhagyást. Nem tudni (hasonlóképpen a többi életkori szakaszra tervezett technikákkal együtt), mi okból kerül egyik ide, másik pedig oda.

Súlyos hiánya a *Tárgy- és környezetkultúra* blokknak, hogy a tárgy- és környezetkultúra világát igen szűkös értelemben használja, így kirekedtek belőle többek között a természeti környezet, a környezethasználat, a környezetvédelem témái.

A vizuális kultúra tantárgy pedagógiai programcsomagja

A vizuális kultúra tananyagkiválasztását a *tananyag elrendezése* követte. Ehhez – az értékközvetítő és képességfejlesztő program kísérleti gyakorlatában jól bevált produktum – a *pedagógiai programcsomag* kínálta a lehetőséget.

A *pedagógiai programcsomag*¹⁸ a fejlesztők által megszervezett standard (egységesített) pedagógiai folyamatrendszer objektivációja. Ez az objektiváció nem más, mint egy kellően specifikált, hierarchikusan felépített pedagógiai követelményrendszerhez kifejlesztett és

4. ábra: A pedagógiai programcsomag felépítése

¹⁸ A pedagógiai programcsomag készítésének lehetőségét és szükségességét először Nagy József vetette fel Magyarországon a '80-as évek elején. (Nagy József: Az információk rendszer szervezése. /Pedagógiai programcsomag/ = Pedagógiai Technológia, 1981. 1. sz.) Az ő elgondolásait fejlesztette tovább Zsolnai József a nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelési program kísérleti munkálása során (Zsolnai József: A tanulás tervezése és irányítása a nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelési programban. OPI. Bp., 1985.)

legyártott taneszközgyűjtes, valamint a hozzá kapcsolódó, kikísérletezett tanulási és tanulássegítési stratégiák rendszere (pedagógiai segédletek). Pedagógiai programcsomagot – amelynek szerkezetét és belső összefüggéseit a fenti ábra mutatja – elsősorban a tantárgyi tanulás segítéséhez szoktak készíteni a transzformációs pedagógia művelői.

A pedagógiai programcsomag ábrájáról leolvasható, hogy egy adott tantárgy tanterve hogyan határozza meg a tanulás programját, a taneszközrendszert. De az is látható, hogy a tantervvel és a tanulás programjával miként függnek össze a pedagógiai segédletek.

A pedagógiai programcsomag elemei

A vizuális kultúra tantárgyhoz minden évfolyamra (esetenként két évfolyamonként) külön pedagógiai programcsomag készült, illetve készül. A pedagógiai programcsomag elemei jórészt megegyeznek az egyes évfolyamokon (a taneszközfelvételekben van némi eltérés közöttük). Mindegyik évfolyamnak megvan a tanterve, elkészült vagy kidolgozás alatt áll a pedagógiai segédlet-együttese, valamilyen taneszköze. A továbbiakban ezek rövid leírását közöljük és a 9-10. évfolyam számára készülő elemeikkel illusztráljuk.

A TANTERV

A tanterv a *Nemzeti alaptanterv Vizuális kultúra műveltségi részterületének* figyelembevételével készült részletes tanterv. (Egyszerűsített változata megtalálható a *Profil 3.1.* számítógépes tantervi adatbázisban). Címzettjei azok az iskolák, aki vagy az általános iskolai képzést vállalták föl 1-10. évfolyamig, vagy akik a középiskolai képzést vállalták föl 8, 6 vagy 4 évfolyamra. A vizuális kultúra tantárgy pedagógiai programcsomagjában szereplő tanterv tartalmazza a *vizuális kultúra általános fejlesztési követelményeit (tanulási céljait)*; valamint az egyes *évfolyamok tanulási célkitűzéseit és részletes tantárgyi követelményeit*:

- a tematikus tananyagot (a megtanulandó ismereteket),
- a tanulási programot (a végzendő *tevékenységeket*),
- a szintezett (jelenre, elégségesre előírt) *teljesítménykövetelményeket*;

továbbá a tanítási-tanulási időre vonatkozó javaslatot (a *heti óraszámot*) és a javasolt *taneszközök és tanítási segédletek* jegyzékét.

AZ ÁLTALÁNOS FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK (TANULÁSI CÉLOK) azokat a NAT-konform *általános követelményeket (tanulási célokat)* írják le, amelyek elérése, teljesítése kívánatos a 10. évfolyam befejeztével a *vizuális nyelv használata és a vizuális kommunikáció, a vizuális kifejezés és befogadás*, valamint a *tárgy- és környezetkultúra használata, felhasználása* terén. A 9-10. évfolyam általános fejlesztési követelményei (tanulási céljai) az alábbiak.

VIZUÁLIS NYELV, VIZUÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ

Tanulják meg a tanulók a legfontosabb síkbeli és térbeli kifejezőeszközök, az alapvető ábrázolási konvenciók, kompozíciós és szerkesztési eljárások használatát. Szerezzenek gyakorlatot a látvány, a jelenség, a jel, a tárgy, a kép, a műalkotás megfigyelésében, leírásában, megértésében, elemzésében. Váljanak képessé a vizuális jelenségek és vizuális információk megértésére, gondolataik változatos, közérthető (értelmező, eligazító, kifejező, közlő, magyarázó) vizuális megjelenítésére. Alakuljon ki bennük a vizuális információit megbecsülő, ám kritikusan fogadó attitűd. Tanulják meg a legfontosabb ábrázolási és tervezési eljárásokat önállóan alkalmazni. Ismerjék meg a vizuális kommunikáció műfajait, továbbá történetének jelentősebb eseményeit (reneszánsz perspektíva, fotózás felfedezése, elektronikus médiumok megjelenése). Ismerjék meg az alapvető grafikai, festészeti, konstruáló eljárásokat. Tanuljanak meg szabadkézi rajtot készíteni, ábrát szerkeszteni, színes technikákat alkalmazni, makettet, modellt konstruálni informáló céllal. Lehetőség szerint sajátítsák el egy technikai médium (fotó vagy videó) használatát.

KIFEJEZÉS, KÉP/ÖMŰVÉSZET

Váljanak képessé a tanulók a mindennapi látványok esztétikumának és a művészeti élményeknek a befogadására, átélésére, a műalkotások megítélésére. Tanulják meg élményeiket, érzelmeiket, fantáziáikat, gondolataikat kifejezni változatos képi és plasztikai eszközökkel. Szerezzenek jártasságot a hagyományos és új vizuális kifejezési tech-

nikák használatában. Tanuljanak meg véleményt mondani a művészet műfajairól, képzőművészeti, építészeti, iparművészeti, fotóművészeti és filmművészeti alkotásokról. Ismerjék meg több jelentős művész életútját, jellemző kifejezőeszközeit, kiemelkedő alkotását. Alakuljon ki bennük pozitív attitűd környezetük vizuális esztétikai értékei iránt.

TÁRGY- ÉS KÖRNYEZETKULTÚRA

Váljanak képessé a tanulók egyszerű tárgyak és terek megtervezésére, önálló megkonstruálására. Tanulják meg biztonságosan használni a tárgykultúra modellezőanyagait és eszközeit. Szerezzenek jártasságot néhány kézműves technikában, valamint a szerelés, az építés és a modellezés műveleteiben. Tanuljanak meg különféle tárgyakat, árucikkeket, épületeket leírni, elemezni és értékelni a használhatóság, a gazdaságosság, az anyag, a szerkezet, a megmunkálás, a méret megválasztása, a díszítés módja szempontjainak figyelembevételével. Tanulják meg rendeltetésüknek megfelelően használni környezetüket, környezetük tárgyait. Értsék meg a környezetkultúra lényegét, fontosságát, alakuljon ki bennük pozitív attitűd a kultúrált környezet iránt. Váljanak képesek arra, hogy elítéljék a környezetet rongáló, károsító tevékenységeket, magatartást.

AZ EGYES ÉVFOLYAMOK TANULÁSI CÉLKITŰZÉSEI már konkrétabb – az adott évfolyam részletes fejlesztési követelményeiből adódó – célkitűzéseket fogalmaznak meg.

A VIZUÁLIS KULTÚRA TANULÁSÁNAK CÉLJAI A 9. ÉVFOLYAMON

Szerezzenek jártasságot a tanulók a hagyományos és új képi és plasztikai kifejezési technikák és az ábrázolási konvenciók, színes közlések és komplex vizuális közlések használatában. Tanulják meg a tanulók személyes környezetüket átalakítani, lakóterüket berendezni. Ismerkedjenek meg a bútortervezéssel. Tanulják meg az otthonukban fellelhető személyes értékeket felújítani, megőrizni. Tanulják meg a sokszorosított és egyedi vizuális üzeneteket elemezni. Érzelmeket, viszonyulásait, fantáziaképeiket, gondolataikat tanulják meg változatos eszközökkel kifejezni. Váljanak képessé a tanulók a művészet élmények befogadására, átélésére, a műalkotások megítélésére. Tanuljanak meg véleményt mondani a művészet műfajairól, képzőművészeti, építészeti, iparművészeti alkotásokról. Ismerjék meg több jelentős művész életútját, jellemző kifejezőeszközeit, kiemelkedő alkotását. Alakuljon ki bennük pozitív attitűd a műalkotások iránt. Váljon szokásukká a képzőművészeti, iparművészeti, építészeti tárgyú, illetve lakáskultúrával, öltözködéskultúrával foglalkozó könyvek, albumok, folyóiratok, művészeti kritikák olvasása. Váljon igényükké a kiállítások, tárlatok látogatása.

A VIZUÁLIS KULTÚRA TANULÁSÁNAK CÉLJAI A 10. ÉVFOLYAMON

Tanulják meg használni a tanulók a legfontosabb síkbeli és térbeli kifejezőeszközöket, az alapvető ábrázolási konvenciókat, kompozíciós és szerkesztési eljárásokat. Tanulják meg a legfontosabb ábrázolási eljárásokat önállóan alkalmazni. Ismerjék meg az alapvető grafikai, festészeti, konstruáló eljárásokat. Tanuljanak meg szabaddézi rajzot készíteni, ábrát szerkeszteni, színes technikákat alkalmazni, makettet, modellt konstruálni informáló céllal. Lehetőség szerint sajátítsák el egy technikai médium (fotó vagy videó) használatát. Váljanak képessé a vizuális jelenségek és vizuális információk megértésére, gondolataik változatos, közérthető (értelmező, eligazító, kifejező, közlő, magyarázó) vizuális megjelenítésére. Szerezzenek jártasságot a hagyományos és új vizuális kifejezési technikák használatában. Alakuljon ki bennük a vizuális információt megbecsülő, ám kritikusan fogadó attitűd. Tanulják meg rendeltetésüknek megfelelően használni környezetüket, környezetük tárgyait. Értsék meg a környezetkultúra lényegét, fontosságát, alakuljon ki bennük pozitív attitűd a kultúrált környezet iránt, illetve környezetük vizuális esztétikai értékei iránt. Váljanak képessé a környezetet rongáló, károsító tevékenységek, magatartás elítélésére. Tanulják meg észrevenni az öltözködés és a divat összefüggéseit. Váljanak képessé egyéniségükhöz illő viselet (ruha, haj stb.) kialakítására. Szerezzenek gyakorlatot a tanulók a látvány, a jelenség, a jel, a tárgy, a kép, a műalkotás megfigyelésében, leírásában, megértésében, elemzésében. Váljanak képessé a mindennapi látványok esztétikumának és a művészeti élményeknek a befogadására, átélésére, a műalkotások megítélésére. Tanuljanak meg véleményt mondani a művészet műfajairól, képzőművészeti, építészeti, iparművészeti, fotóművészeti és filmművészeti alkotásokról. Ismerjék meg több jelentős művész életútját, jellemző kifejezőeszközeit, kiemelkedő alkotását. Váljon szokásukká a képzőművészeti, iparművészeti, építészeti tárgyú, illetve lakáskultúrával, öltözködéskultúrával foglalkozó könyvek, albumok, folyóiratok, művészeti kritikák olvasása. Váljon igényükké a kiállítások, tárlatok látogatása.

A RÉSZLETES TANTÁRGYI KÖVETELMÉNYEK az elsajátítandó-megtanítandó ismeretekre és tevékenységekre, valamint a különböző szintű teljesítményekre vonatkozó követelményeket rögzítik évfolyamonként. A részletes tantárgyi követelmények struktúráját az alábbi táblázat mutatja:

TEMATIKUS TANANYAG	TANULÁSI PROGRAM	TELJESÍTMÉNY
		ELÉGÉSES
		JELES

5. táblázat: A részletes tantárgyi követelmények struktúrája

A **TEMATIKUS TANANYAG** taxonomizált ismeretrendszert tartalmaz. A valóság, a kultúra, az érték világából kiválasztott, tanulási-tanítási követelményeket rögzíti.

A **TANULÁSI PROGRAM** nem más, mint taxonomizált tevékenységrendszer. A tanulók által végzendő, a tematikus tananyaggal való ismerkedést, a témák, ismeretek gyakorlását, megtanulását segítő tevékenységeket írja le. A tanulási program megfeleltetési viszonyban áll a tematikus tananyaggal.

A **TELJESÍTMÉNYKÖVETELMÉNYEK** azok a teljesítmények, amelyeket a tanulóknak kell produkálniuk ahhoz, hogy – a jelenlegi magyar gyakorlatnak megfelelően – elégséges vagy jeles osztályzatot szerezzenek a tantárgyból a tanév végén. A teljesítménykövetelmények a tematikus tananyag és tanulási program között szintén megfeleltetési viszony áll fenn.

	TEMATIKUS TANANYAG	TANULÁSI PROGRAM	TELJESÍTMÉNY	
			ELÉGSÉGES	JELES
1.	Személyes környezet- alakítás, a lakóter berendezése	Információk tanulása a lakóter berendezéséről		
1.1.	a lakószoba funkciói	a lakószoba funkcióinak felidézése, pontosítása szak- szövegek, képek, ábrák fel- dolgozása révén	Elképzelt jövőbeli lakásának egyes tereiről egyszerű rajzos leírást tud készíteni.	Képek és alaprajzok segítségével rajzos elemzést tud készíteni különböző funkciójú lakóterekről.
1.2.	a lakásfunkció, a berendezéshez szükséges eszközgigény, bútor- és helyigény összefüggései	a funkció, az eszközgigény, a bútorigény és a helyigény összefüggéseinek tisztázása egy lakás berendezésének megtervezése előtt	Egyszerű lakás- berendezési tervet tud készíteni megadott szempontok alapján.	Lakásberendezési tervet tud készíteni.
1.3.	bútorok szabványmeretei, beszerzési lehetőségei, árviszonyai	tájékozódás a bútorok szabványmereteiről, beszerzési lehetőségeiről, árviszonyairól	Három-négy alapbútor (szekrény, ágy, asztal, szék) méretéről, áráról, beszerzési helyeiről tájékoztatót tud készíteni bútorcatalógusok fel- használásával.	Egy vagy több lakóter bútorzatának össze- állításához képes bútorcatalógusból berendezéseket válogatni, azoknak méreteit, be- szerzési árát és beszerzési helyét szóban és írásban közölni.
1.4.	berendezés-variációk	berendezési variációk készítése szobaalaprjzra	El tudja készíteni el- képzelt lakószobája alap- rajzára a berendezések vázlatos tervét.	Érdekes szobaberendezés- variációkat tud készíteni alaprjzra.
1.5.	lakószoba egyméretű axonometrikus rajza	a lakószoba egyméretű axonometrikus rajzának elkészítése	Algoritmus segítségével el tudja készíteni egy egy- szerű lakószoba egyméretű axonometrikus rajzát.	El tudja készíteni egy lakószoba egyméretű axonometrikus rajzát.
1.6.	a lakás, a lakószoba kiegészítői (textiliák, dísz tárgyak, növények stb.); e kiegészítőkkel létrehozandó stílusok, hangulatok	információk tanulása a lakás, a lakószoba kiegészítőiről (textiliákról, dísz tárgyakról, növényekről stb.), e ki- egészítőkkel létrehozandó stílusokról, hangulatokról szövegeolvasás és kép- elemzés révén	Négy-öt lapkivágatot gyűjt a tanév során a lakószoba kiegészítőinek illusztrálására.	Szabatos leírást tud adni szóban és írásban a lakás, a lakószoba kiegészítőiről (textiliákról, dísz tárgyakról, növényekről stb.), e ki- egészítőkkel létrehozandó stílusokról, hangulatokról. Ezeket gyűjtött lapki- vágatokkal tudja illusztrálni.

6. táblázat: Részlet a 9. évfolyam részletes tantárgyi követelményeiből

	TEMATIKUS TANANYAG	TANULÁSI PROGRAM	TELJESÍTMÉNY	
			ELEGSEGES	JELES
1.	A reklám mint tömeg-kommunikációs médium	Információk tanulása a reklámról mint tömeg-kommunikációs médiumról		
1.1.	reklámjelenségek	különböző reklámjelenségek gyűjtése, rendszerezése, elemzése	Össze tud gyűjteni a környezetében tapasztalt reklámjelenségek közül néhányat.	Szabatos és gyűjtött képekkel illusztrált ismertetést tud adni a reklámról.
1.2.	a reklám szerepe, fajtái; a plakát, az embléma és az arculat	információk tanulása a reklám szerepéről, fajtáiról; a plakátról, az emblémáról és az arculatról	Tudja, mi a reklám alapvető funkciója. Fel tud sorolni néhány reklámfajtát.	Ismerteti tudja a reklám funkcióját, fel tudja sorolni főbb fajtáit, alkalmazási területeit.
1.3.	reklámplakát-, embléma-, arculatterv	reklámplakát, embléma vagy arculat tervezése a közvetlen környezet (iskolaújság, iskola-bolt, iskolai rendezvény stb.) számára	Meg tudja tervezni egy aktuális iskolai esemény plakátját.	Meg tudja tervezni és ki is tudja vitelezni a közvetlen környezete egy érdekes reklám-hordozóját.
1.4.	az arculat: személyes használati tárgy arculata	információk tanulása az arculatról: személyes használati tárgy (boríték, levélpapír, mappa stb.) arculatának megtervezése	Vázlatosan meg tudja tervezni egy személyes használati tárgya arculatát.	Tudja, mi az arculat-tervezés és azt is, hogy melyek az arculattervezés főbb területei. El tudja készíteni egy személyes használati tárgya arculattervét.

7. táblázat: Részlet a 10. évfolyam részletes tantárgyi követelményeiből

A PEDAGÓGIAI SEGÉDLETEK

A pedagógiai segédletek címzettjei a tanulás segítői, a pedagógusok. A pedagógiai Programcsomag e „csomagrészébe” tartoznak azok a segédeszközök, amelyek – ha a címzettek akarják – a pedagógusok munkáját megkönnyíthetik. Ajánlásokat fogalmaznak meg például arra vonatkozóan, hogy bizonyos ismeretek, tevékenységek tanulását milyen algoritmus, eljárás, fogás, módszer stb. felhasználásával lehet eredményesen segíteni. Mintafeladatokat adnak a különböző tanulótípusok tanórai tevékenységének megszervezéséhez. Javaslatot tesznek a tanterv tananyagágnak tanítási évben való elrendezésére, kontrollfeladatokat és értékelési szempontokat közölnek a tanulók aktuális tudásának ellenőrzéséhez.

A tanítási program

A tanítási program a vizuális kultúra tanításához, a tanulás segítéséhez szükséges pedagógustudást írja le. Négyféle tudást közvetít: 1. *SZUBSZTANTÍV TUDÁST* (amely azt írja le, hogy mi az a valami – ismeret, tevékenység-, aminek a tanulását segítenie kell a pedagógusnak); 2. *STRATÉGIAI TUDÁST* (amely azt írja le, hogy azt a valamit – ismeretet, tevékenységet – hogyan lehet megtanítani, illetve a megtanulását segíteni); 3. *DIAGNOSZTIZÁLÓ TUDÁST* (amely leírja a tanulási-tanítási folyamatban előforduló lehetséges tanulótípusokat és a velük való lehetséges bánásmódot) és 4. *NORMA-TUDÁST* (amely a tanulásiirányítás normáit rögzíti).

Részlet a 9–10. évfolyam tanítási programjából

A REKLÁM, MINI TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓS MÉDIUM

A 9-10. évfolyamos tanulóknak – előzetes ismereteik és tapasztalataik alapján pontos képzetük lehet a reklám fogalmáról. A 10. évfolyamon – a reklámmal kapcsolatos tananyag feldolgozása során – kitüntetetten marketingkommunikációs szempontból célszerű foglalkozniuk a reklámmal, a reklám jellemzőivel. A reklámmal kapcsolatos ismeretek tanulásának segítése során fontos megértetni a tanulókkal az alábbiakat:

– a reklám személytelenségét (ami azt jelenti, hogy a reklám nagyközönségnek szól, ennek megfelelően nyilvános);

– a reklám tömegszerűségét (ami azt jelenti, hogy a reklám mindig tömegesen jelenik meg – napilapokban, rádióban, televízióban, mosóporos dobozon, üzletek kirakataiban stb. –, olyan reklámhordozókon, amelyek mind a reklámozó szolgálatában állnak);

– a reklám irányultságát (ami azt jelenti, hogy a reklám egyirányú kommunikáció, a címzettek közvetlenül nem jeleznek vissza);

– a reklám azonosíthatóságát (ami azt jelenti, hogy a reklámozóval valamilyen módon azonosítható);

– a reklám szükségességét (ami azt jelenti, hogy a gazdaság adott fejlettségi szintjén a reklám léte szükségszerű);

– továbbá a reklám vitathatóságát (ami azt jelenti, hogy némely reklám etikussága, haszna, mérete stb. vitatható).

Fontos továbbá, hogy a tanulók számára világossá váljanak a reklám alapvető funkciói: a *tájékoztató*, a *befolyásoló*, az *emlékeztető* és a *mege erősítő*. Az egyes funkciókkal kapcsolatban Hoffmann Istvánné az alábbiakat írja:

„A TÁJÉKOZTATÓ FUNKCIÓ egyértelmű, hiszen a reklámból a potenciális vevők tudomást kell szereznie a termék létéről, jellemzőiről, előnyeiről, áráról és a beszerzési helyéről.”¹⁹

„A BEFOLYÁSOLÁSSAL azt kell elérni, hogy a potenciális vevők viszonya a termékhez kedvezően alakuljon, tartózkodó, illetve ellenző beállítódásuk megváltozzon.”²⁰

„Az EMLÉKEZTETÉS a felejtés ellen harcol, folyamatosan felidézve” a céget, annak „termékeit, márkáit, szolgáltatásait stb. tartós, jó benyomásokat alakítva ki.”²¹

„A MEGERŐSÍTÉS szolgálja a vevő vásárlás utáni bizonytalanságának csökkentését.”²²

A reklám főbb funkcióinak, tulajdonságainak megfigyelése, számbavétele – a marketingkommunikációs szempontok figyelembe vételén túl – ki kell hogy terjedjen a reklám vizuális tulajdonságainak, lényeges jellemzőinek vizsgálatára is. E szempontból arra irányítsa a pedagógus a tanulók figyelmét, hogy a reklám figyelemfelhívó, tájékoztató, emlékeztető, mege erősítő és befolyásoló funkcióját milyen formai elemek (színek, méretek, kontrasztok stb.) erősítik meg, illetve erősítik fel, továbbá arra, hogy a reklám tervezőjének milyen szempontokat kell figyelembe vennie ahhoz, hogy a reklámozó szándékai „befogadókra” találjanak.

A fentiek megértést a pedagógus azzal segítheti, hogy lehetőséget teremt arra, hogy a tanulók minél több reklámat elemezhesenek, illetve tervezhesenek.

A reklámok elemzésénél és tervezésénél nem elegendő csak a reklámozandó termék, szolgáltatás előnyeivel, hátrányaival és a reklám vizuális tulajdonságaival foglalkozni. Célszerű mind az elemzés, mind pedig a tervezés során az alábbi tényezőket²³ figyelembe venni:

1. Mi az adott termék, szolgáltatás reklámozásának az alapvető célja?
2. A divathatások mennyiben befolyásolják a reklámozás céljainak megvalósulását?
3. Kik a potenciális vevői, fogyasztói a terméknek, szolgáltatásnak a piacon? És mennyien vannak?
4. Kik a reklámozókató vetélytársai és mely termékkel, szolgáltatással versenyeznek a piacon?
5. Mennyire időigényes a reklámozandó termékkel, szolgáltatással kapcsolatos vásárlói döntés?
6. Milyen mértékben lehet fontos a címzettek megnyerése szempontjából a reklámozandó termék, szolgáltatás esztétikai megjelenése?
7. Milyen mértékben lehet fontos a címzettek megnyerése szempontjából a termékminőség?
8. Szükséges-e közvetlen kapcsolatot teremteni a terméket gyártó, a szolgáltatás kfnálól és a vevő, a fogyasztó között?

A reklámról szóló ismeretek tanulása során a tanulók rövid áttekintést szereznek a reklám *történetéről* is. A reklámtörténet tanulását önálló szakirodalom, illetve forrásfeldolgozás keretében célszerű kivitelezni, amikor is a tanulók – előzetes könyvtári „kutatómunka” eredményeként – képekkel, ábrákkal illusztrált – ismertetést készítenek egy-egy történelmi korszak reklámozási jellegzetességeiről, s azt – például kiselőadás keretében – bemutatják egymásnak.

E témakör feldolgozása során a tanulók áttekinthetik, kibővíthetik, rendszerezhetik az egyes *reklámfajtákról* szerzett tapasztalataikat, élményeiket, illetve ismereteiket. Számba vehetik a megismert reklámfajta sajátosságait, előnyeit, hátrányait (erős és gyenge pontjait). Fontos, hogy a pedagógus ráirányítsa a tanulók figyelmét a *reklámhordozók* és *reklámeszközök* funkcióira, a köztük lévő különbségekre, illetve összefüggéseikre.

¹⁹ Hoffmann Istvánné: Modern marketing. Universitas. Bp., 1990., 257. p.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ A felsorolt tényezőket – Antanoff nyomán – Hoffmann Istvánné közli uo., 256. p.

Reklámhordozói	Reklámeszköz	Az információközvetítés	
		alapelemek	jellemzői
közteri felület (háztető, sportpálya palánkja stb.)	plakát, fényűjság, neonreklám	betűk, jelek	nem mozgatható, az érdeklődőnek találkoznia kell az információforrással
sajtótermékek	napilap-, folyóirat -stb. reklám	betűk, jelek, képek	mozgatható, hordozható információforrás
TV-adás	TV-reklám	betűk, jelek, mozgóképek, hangok	nem mozgatható, az érdeklődőnek találkoznia kell az információforrással
mozifilmvetítés	reklámfilm	betűk, jelek, hangok, képek, történes	nem mozgatható, az érdeklődőnek találkoznia kell az információforrással
szórólapok, termékek csomagolása, prospektus stb.	nyomatott	betűk, jelek, szavak stb.	az információforrás mozgatható

*A reklámhordozók és a reklámeszközök kapcsolata és néhány sajátossága
(Hoffmann Istvánné nyomán²⁴)*

A feladatgyűjtemény

A feladatgyűjtemény feladatai, feladattípusai a *DIFFERENCIÁLT TANULÁSIRÁNYÍTÁSHOZ* adnak segítséget a pedagógusnak. A feladatok leképezik a *vizuális kultúra* részletes tantervének témáit és tevékenységeit, lehetőséget kínálnak az egyes témák és tevékenységek minél változatosabb tanulásához, gyakorlásához.

Részlet a 9–10. évfolyam feladatgyűjteményéből

A REKLÁM, MINT TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓS MÉDIUM (B11.)

Reklámjelenségek (B11.1.)

1. Fényképezd le minden olyan reklámot, amelyet azon az útvonalon fellelsz, amelyet az otthonodtól az iskoláig megteszel!
2. Gyűjts bizonyítékokat negatív reklámjelenségekre! Fényképezd le olyan reklámokat, amelyek a reklám nemkívánatos hatásait tükrözik!
3. Készíts rövid, illusztrált leírást egy-két olyan reklámról, amelyek jótékony célok megvalósítása érdekében születtek!
4. Kövesd nyomon az egyik televíziós csatorna egy napi (délutáni, esti stb.) reklámjait! Készíts a reklámok tárgyaról témastatisztikát! Foglald táblázatba, hogy milyen terméket reklámoztak a leggyakrabban (és hány-szor), illetve a legkevésbé (és hány-szor), valamint azt is, hogy kik a leggyakoribb reklámozottak!
5. Néhány – általad kiválasztott – reklámról írd le, hogy milyen jellegzetes kifejező eszközökkel próbálják megnyerni nézőiket (olvasóikat, hallgatóikat)!
6. Keress multireklámokat a környezettedben! Írd le, hogy hol lelted őket, mit (miket) reklámoznak, egyetértés-e az elhelyezésükkel!
7. Van-e kedvenc reklámod? Ha igen, írd le, hogy miért kedveled!
8. Idézz fel olyan reklámot, amelyhez rossz élményeid fűződnek! Írd le, hogy miért nem kedvelted meg!
9. Olvasd el a tankönyvednek a reklám történetéről szóló fejezetét! Válassz ki egyet az olvasott korszakok közül és – könyvtárban keresett szakirodalom felhasználásával – bővítsd tovább az adott korszak reklámozási szokásaira vonatkozó ismereteidet! Készülj fel egy – társaid előtti – kiselőadás tartására!
10. Gyűjtsél reklámcedulákat, reklámajándékokat! Gyűjteményed darabjait rendezd el egy tablón! Készíts róluk ismertetőtést osztálytársaidnak!

A reklám szerepe, fajtái (B11.2.)

1. Próbáld meg felidézni, hogy hány reklámfajtát ismersz! Ezeket próbáld meg valamilyen – általad választott – szempont alapján csoportosítani!
2. Nagyítsd fel a tankönyved „A reklám mint tömegkommunikációs médium” című fejezetében látható multireklámok felületét legalább háromszorosára! Tervezz a helyekre óriás plakát(oka)t! Előzetesen készítsd el a reklámozott cég és a reklámozandó termék vagy szolgáltatás olyan leírását, amelyből kiderülnek a reklámozott cégnek a termékkel (szolgáltatással) kapcsolatos szándékai!
3. Figyeld meg a tankönyvedben található nosztalgia-reklám képkockáit! Írd le, szerinted talál-e a nosztalgia-reklám megnevezése, és ha igen, miért!

²⁴ Uo. 258. p.

4. Készítsd el egy nosztalgia-reklám szinopszist és forgatókönyvét! Olyan terméket reklámozz, amelyet gyermekkorodban igen kedveltél!

5. A *reklám mint tömegkommunikációs médium* című tankönyvfejezet 17. képén a reklám tárgya csak a képaláírásból derül ki egyértelműen. Változtasd meg a képaláírást úgy, hogy az egyben megváltoztassa a reklámozandó tárgyat is!

6. Készíts reklám-csomagolást egy kedvelt használati tárgyhoz!

7. Tervezd meg egy CD-ROM reklámját! Használd ki azt a lehetőséget, hogy a hirdetésedet hálózaton keresztül juttathatod el leendő vásárlóihoz!

8. Keresd meg a tankönyved védjegyét! Írd le, hogy szerinted mit fejez ki!

9. Társaiddal együtt készítsétek el osztályotok hírlevelét! Vegyétek számba azokat a lényeges információkat, amelyeket fontosnak tartotok elmondani másoknak magatokról, osztályotok életéről, egyes – valamilyen szempontból kiemelkedő – tagjairól! Tervezzétek meg osztályotok emblémáját, és helyezzétek el azt is a hírlevelen!

10. Próbáld meg reklámokat gyűjteni a következő jellemzőkhöz!

- egy cég új termékét reklámozza
- a fogyasztók érdeklődését kívánja fenntartani egy termék iránt
- szolgáltatást reklámoz
- közhasznú információkra hívja fel a figyelmet
- negatív példákkal próbálja valamire felhívni a figyelmet
- azt próbálja elhítenni, hogy minden más hasonló rendeltetésű termékénél különb az a termék, amit reklámoz

Az időterv

Az időterv (tanmenet) a *vizuális kultúra* egy-egy évfolyamon történő tanulása és tanítása, gyakorlása és gyakoroltatása *IDŐBENI TERVEZÉSÉHEZ* nyújt segítséget, ad mintát.

Idő-tartam	Téma	Megtanulandó fogalmak	Tanulói feladatok, tevékenységek	Szükséges anyagok és eszközök	Tanulási források
1. 2 óra	A reklám meghatározása funkciói; reklámjelenségek; a reklám története	reklám, kommunikációs aktus, tájékoztató funkció, befolyásoló funkció, image, reklámhatás; kikiáltó, jelkép,	szövegolvasás, -feldolgozás; reklámjelenségek gyűjtése fotózással, rajzossal, lefrással; ismertetők, bemutatók tartása	reklámokról készült fotók, lapkivágatok; reklámfilmek video- felvételei; a tanulók által szabadon választott anyagok és eszközök	a tanulók, illetve a pedagógus által gyűjtött reklámok; tankönyv [A látás világa 9–10. évfolyam]; tanítási program; feladatgyűjtemény
2. 2 óra	Reklámeszközök, reklámhordozók, reklámfajták	reklámeszköz, reklámhordozó, reklámfajta	reklámeszközök, reklámhordozók, reklámfajták elemzése, megkülönböztetése; szöveges, rajzos leírások, összehasonlítások készítése reklámeszközökről, reklámhordozókról, reklámfajtákról	reklámokról készült fotók, lapkivágatok; reklámfilmek videofelvételei; a tanulók által szabadon választott anyagok és eszközök	a tanulók által felkutattott, reklámtörténettel foglalkozó kiadványok; a tanulók, illetve a pedagógus által gyűjtött reklámok; tankönyv [A látás világa 9–10. évfolyam]; tanítási program; feladatgyűjtemény
3. 2 óra	Reklámtervezési feladatok	arculat, embléma, védjegy	arculattervezés; embléma vagy védjegy tervezése; plakáttervezés	a tanulók által szabadon választott anyagok és eszközök	tankönyv [A látás világa 9–10. évfolyam]; tanítási program; feladatgyűjtemény
4. 2 óra	Felmérés		önálló feladatmegoldás feladattal segítségével	mérőlap és értékelési útmutató; a tanulók által szabadon választott anyagok és eszközök	

RÉSZLET A 9–10. ÉVFOLYAM IDŐTERVÉBŐL.

A mérőlap és az értékelési útmutató

A mérőlap a vizuális kultúra tantárgy adott évfolyamára előírt **TELJESÍTMÉNYKÖVETELMÉNYEKNEK VALÓ MEGFELELÉS SZINTJÉNEK, MÉLYSÉGÉNEK ELLENŐRZÉSÉRE** szolgáló pedagógiai segítség. A mérőlap feldolgozásához segítséget nyújtó dokumentum az értékelési útmutató.

RÉSZLET A 10. ÉVFOLYAM MÉRŐLAPJAIBÓL ÉS ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓIBÓL.

Név _____

Évfolyam _____

1. Fejezd be jól az alábbi mondatot!

A reklám nyilvános és egyirányú _____

2. Sorold fel, ki (mi) lehet a reklám feladója! _____

3. Nevezd meg a reklám két legfontosabb funkcióját! _____

4. Csoportosítsd az alábbi reklám céljaira szolgáló csatornákat! Adj közös nevet az egyes csoportoknak!
sajtó, televízió, rádió, plakát, kiállítás, nyomtatvány, fényreklám, kirakat, áru-csomagolás, élőszó, reklámajándék

5. Írj példát az alábbi – reklámra vonatkozó – kijelentés igazolására!

A reklám megkísérel pozitív attitűdöket és preferenciákat kialakítani a hasonló rendeltetésű, konkurens termékekkel és szolgáltatásokkal szemben – leginkább azzal, hogy a termékhez, szolgáltatásához motiváló, szimbolikus környezetet, *image-t* teremt.

6. Írj egy-egy közismert példát az alábbi reklámtípusokra!

auditív reklám _____

vizuális reklám _____

szöveges reklám _____

7. Elemezd az alábbi reklámot a megadott szempontok figyelembevételével!

- a) feladó
- b) címzett
- d) a reklámozó szándéka
- e) a reklám típusa
- f) a reklám kifejező eszközei
- g) A reklámozó szándékát segítik-e érvényre juttatni a kifejezőeszközök?

8. Állítsd megjelenésük szerinti időrendi sorrendbe az alábbi reklámfajtaikat!

- hirdetőújság
- mozireklám
- kikiáltók
- cégér
- televízióreklám
- falragasz
- rádióreklám
- könyvjegyzék
- plakát

9. Készítsd el egy negatív reklám rövid leírását! Leírásodból derüljön ki, hogy milyen szempontból kifogásolható a reklám és miért!

(Előzetesen – a fenti feladatsor megoldása előtt legalább egy héttel – kiadott feladat.)

10. Tervezz egy személyes reklámot! Reklámtervedhez készíts „előtanulmányt”, amiből kiderül:

- a) Mi a célod a személyes reklámmal?
- b) Kik a címzettjei a reklámodnak? És mennyien vannak?
- c) Vannak-e vetélytársai az általad reklámozandó valaminek?
- d) Mennyire időigényes az általad reklámozandó valamivel kapcsolatos, címzetteket érintő döntés?
- e) Milyen mértékben lehet fontos a címzettek megnyerése szempontjából a reklámod esztétikai megjelenése?

ÉRTÉKELÉS

1. feladat

kommunikációs aktus

2 pont

2. feladat

cég (intézmény, vállalat), személy

2 pont

3. feladat

tájékoztató, befolyásolás

2 pont

4. feladat

vizuális	audítv	audiovizuális
sajtó	rádió	televízió
plakát	élőszó	kiállítás
kiállítás		
nyomatvány		
fényreklám		
kirakat		
árucsomagolás		
reklámajándék		

2 pont
12 pont

5. feladat
egyértelmű, pontosan leírt példa

5 pont

6. feladat
egyértelmű, pontosan leírt 3 példa

3 pont

7. feladat
hibátlan, minden szempontra kiterjedő elemzés

6x2 pont

8. feladat
kikiáltók, falragasz, plakát, könyvjegyzék, cégér, hirdetőújság,
rádióreklám, mozireklám, televízióreklám

4 pont

9. feladat
hibátlan, pontosan indokolt leírás

6 pont

10. feladat
hibátlan, minden szempontra kiterjedő előtanulmány,
esztétikus, figyelemfelhívó reklámterv

5+5 pont

Maximális teljesítmény:	64 pont
Elért teljesítmény:	pont

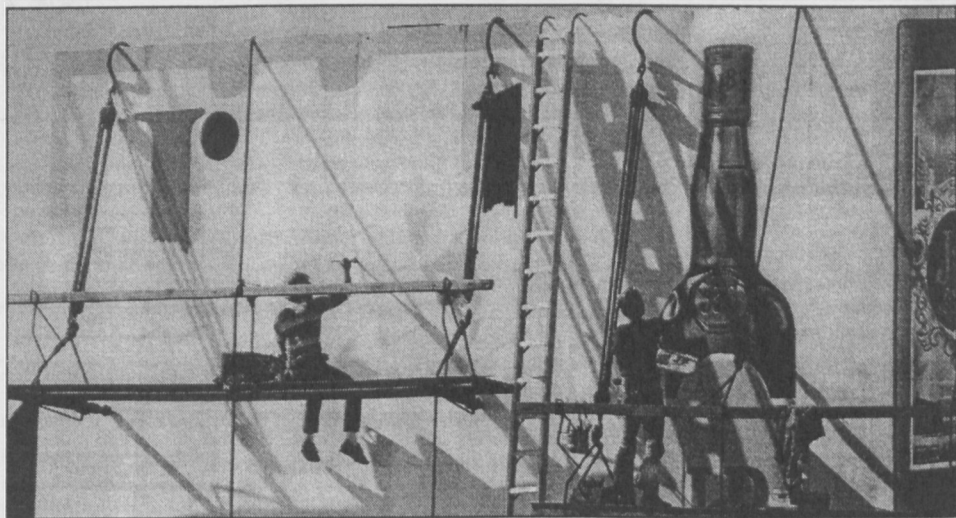
A TANESZKÖZÖK

A taneszközök a vizuális kultúra tematikus tananyagának, tanulási programjának tanulását, teljesítménykövetelményeinek elérését segítő, elsősorban a TANULÓKNAK CÍMZETT PEDAGÓGIAI OBJEKTIVÁCIÓK (nyomatott taneszközök, AV-eszközök stb.) Az alábbiakban a vizuális kultúra egyik nyomatott taneszközéről szólunk.

A tankönyv

A tankönyv mint nyomatott taneszköz, a tanulás egy lehetséges forrása. Főbb ismérvei²⁵: 1. leképezi annak a tantervnek a tananyagát, amelyhez készült; 2. verbális és vizuális információkat közvetít; 3. a tanulót aktivitásra készíti; 4. szemléletes; 5. az elméletet és a gyakorlati alkalmazásokat egyaránt közvetíti; 6. rendszerességre törekvő; 7. a tanulók életkorához igazodik; 8. az egyes tanulók egyéni képességeit is figyelembe veszi; 9. külső-belső vizuális megjelenése esztétikus.

²⁵ A tankönyv ismérveinek összeállításához felhasználtuk Ábrahám István: A tankönyv funkciói. szerkezeti elemei című írását (= Kiadói ismeretek. (Útmutató tankönyvszerzők és -szerkesztők számára.) Korona Kiadó, Bp., 1993. In.: 3-10. p.)

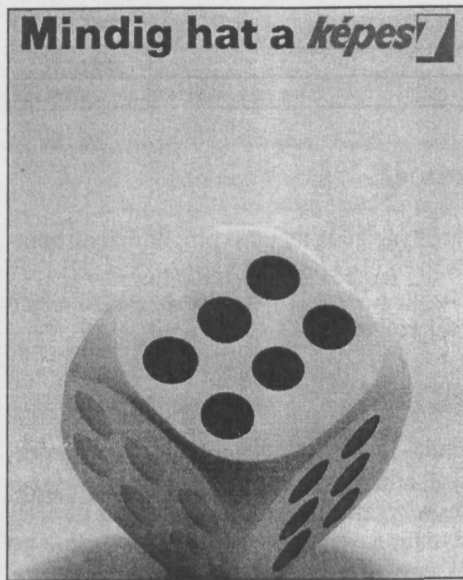

1. kép

Reklám születik. = Ogilvy, David: Ogilvy a reklámról. Park Kiadó, Bp., 1992. 35. p.

Mi a reklám?

A reklám nyilvános és egyirányú kommunikációs aktus, amely egy cég vagy személy mint *feladó* és a tényleges vagy potenciális fogyasztó mint *befogadó* között zajlik le valamely tömeghatás kiváltására alkalmas vizuális vagy audiovizuális csatornán (sajtó, televízió, rádió, plakát, nyomtatvány, fényreklám, kirakat, árucsomagolás, élőszó, kiállítás, reklámajándék stb.) keresztül.

2. kép: Pócs Péter: Mindig hat a képes 7.

1986, ofszet, 100x70 cm

Az üzenet *tájékoztatja* a címzettet a feladó cégeről, az általa előállított vagy forgalmazott termékről, kínált szolgáltatásáról. Emellett többé-kevésbé *befolyásolja* is a befogadót (a fogyasztót): ha új igényeket nem is alakít ki benne, a már meglévő szükségletet mindenképpen ösztönzi, és megkísérel pozitív attitűdöket és preferenciákat kialakítani a hasonló rendeltetésű, konkurens termékekkel és szolgáltatásokkal szemben – leginkább azzal, hogy a termékéhez, szolgáltatásához motiváló, szimbolikus környezetet, *image-t* teremtsen.²⁶

A reklám csökkenti a vásárló bizonytalanságát és megkönnyíti a választást, ám ezt mindig a reklámozó érdekében – forgalom- és nyereségnövekedéséért – és költsé-

²⁶ Hoffmann Istvánné: Reklámérték '88. Gondolat Kiadó, Bp. 1985. 30. p.

gére teszi. Max Bense reklámszakember szerint „az információnak tekintett reklám nem más, mint az árunak értékke való átalakítása”.²⁷ Tehát a reklámozó cég árúja a reklám által válik a fogyasztó tudatában értékke.

Ha a reklámot szemiotikai szempontból figyeljük, megállapíthatjuk, hogy nyelvi (szavak), vizuális (képek) és auditív (zene, hangeffektusok) jelek sorozatából áll, és maga is jel.

3. kép: McDonald's megállítótábla Budapesten.
= Reklámvonal 95, 145. p.

Társadalmi szempontból a reklám a szervezett szabályozás, a társadalmi érdekcsoportok által gyakorolt ellenőrzés eszköze, piacbefolyásoló tényező, közvetítő funkció a társadalmi újratermelődés során a termelés és a fogyasztás között.²⁸

A reklám „a fogyasztói társadalom kultúrája, néha népművészete, a társadalom önbizalmát tükrözi, főleg a képi szimbólumok segítségével.”²⁹

4. kép: Sanyo és Coca Cola reklám Kínában. = Ogilvy, 187. p.

²⁷ Max Bense: Esztétika és reklám. In.: Strukturizmus I. (Strukturalista tanulmányok. Válogatta: Hankiss Elemér.) Európa Kiadó. Bp., (é.n.) 158. p.

²⁸ Sándor Imre: A reklám alapjai. Tankönyvkiadó, Bp., 1985., 5. p.

²⁹ Urbán László (szerk.): A reklámról írták ... (Lapszemle.) = Reklám Propaganda, 1992. 1. sz. 39-40. p.

De vajon mivé válik a reklám, amikor már nem definiálható fogalom, hanem mindennapi valóság?

5. kép: Amerikai politikai reklám. = Ogilvy, 213. p.

1. feladat Gyűjts bizonyítékokat **negatív reklámjelenségekre!** Fényképezz le olyan reklámokat, amelyek a reklám nemkívánatos hatásait tükrözik!

6. kép: Multireklám, az óriás plakátózó.
= Reklámvonal 95, 153. p.

A mindennapi életben a reklám *tájékoztató* funkciója kivédhetetlen, *gigantikus* méretű információözzöné, *befolyásoló* funkciója pedig erőszakos manipulációvá, félelmetes hatalommá válhat.

2. feladat Nagyítsd fel az itt látható képet legalább háromszorosára! A multireklám helyeire tervezz **óriás plakát(ka)t!** Előzetesen készítsd el a reklámozató cég és a reklámozandó termék vagy szolgáltatás olyan leírását, amelyből kiderülnek a reklámozató cégnek a termékkel (szolgáltatással) kapcsolatos szándékai!

Egy kis reklámtörténet

A reklám egyidős az ártermelő társadalmakkal. Kezdetben a közlés módja szinte kizárólag az *élőszó* volt. Az ókori babiloni, egyiptomi, római kereskedők kikiáltókat alkalmaztak. A reklámnak a beszéd volt a leghatásosabb formája mindaddig, amíg a lakosság többsége írástudatlan volt.

Az írástudatlansággal magyarázható az is, hogy az ókori üzletek bejárata fölé feliratok helyett – általában agyagból készült – *jelképeket* helyeztek. Az ókori Rómában a tejbolt jelképe a kecske volt. Egy gyermek, akit éppen vernek – a szigorúan nevelő iskolát jelképezte.

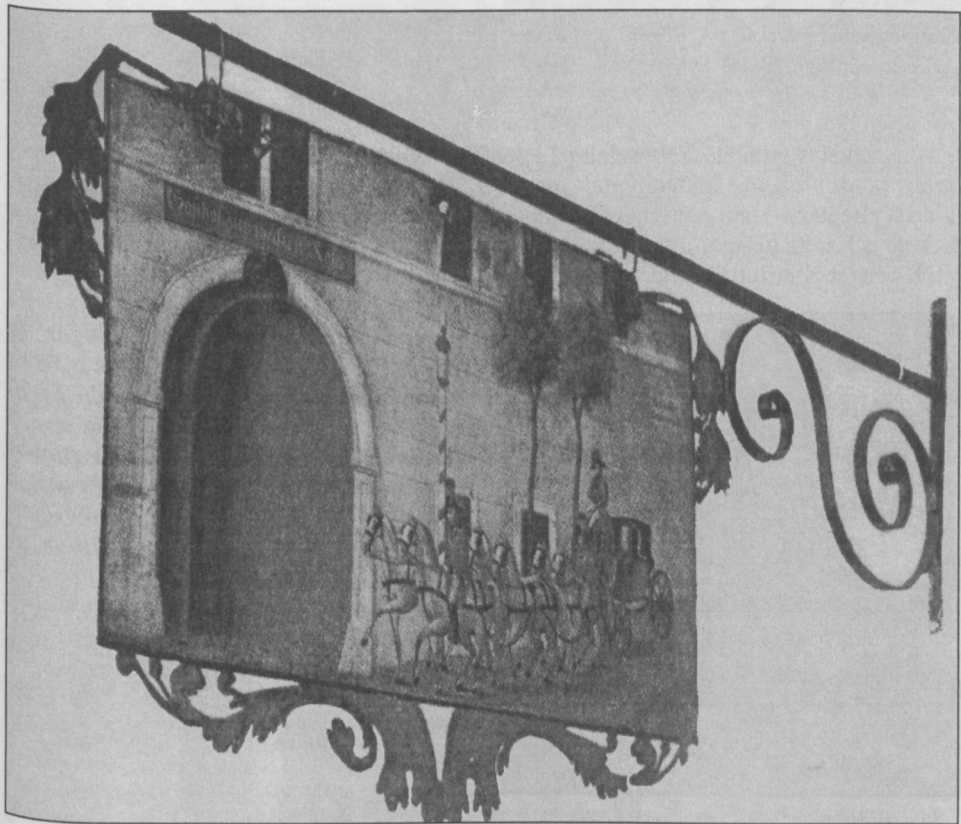
7. kép: Szántóföldi területeket és termést felsoroló igazgatási tábla Dzsemdet-Naszrból (Kr.e. 2900 körül). = *Postgate: Az első birodalmak. Helikon Kiadó, 1985., 27. p.*

Az ókori Rómában – mint az a pompeji ásatások során előkerült feliratokból kiderült – már szerephez jutott az *írásos üzleti reklám* is. Házak eladását vagy bérbeadását hirdették a római polgárok. A könyvkereskedő pedig kirakta az új könyvek listáját boltja elé.

A mai nagyvárosi plakátrengeteg előképe is megjelent az ókori Rómában. A forgalmasabb helyeken helyezték el a nyilvánosságnak szánt *hirdetéseket*.

A jelképek, *cégek* virágzása a középkorban indult meg.

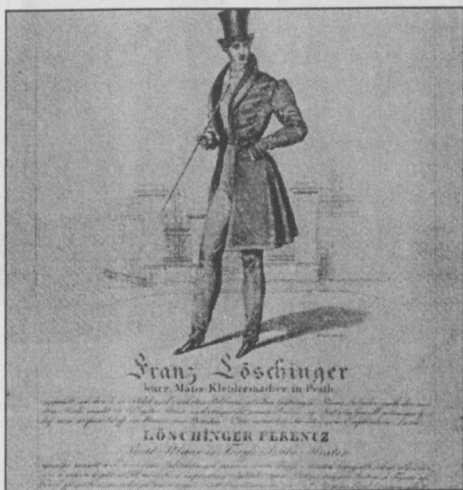
8. kép: „A fehér rózsához” címzett fogadó cégere. = *Település, városiasodás, az emberi kommunikáció. Minerva Nagy Képes Enciklopédia IV. Bp., 1975. 191. p.*

Az írásbeliség újbóli terjedésével együtt járt az *írásos reklám* – utcai plakátok, hirdetőtáblák – elburjánzása. Angliában például olyan méreteket öltött, hogy *II. Károly* rendeletben tiltotta meg, hogy az „egyet elfedjék”.

9. kép: Daumier: Kikiáltók. = Település, városiasodás, az emberi kommunikáció. Minerva Nagy Képes Enciklopédia IV. Bp., 1975. 370. p.

A nyomtatás feltalálása forradalmat jelentett a reklám közlési módjában is. *Reklámcédulák, utcai plakátok* áradata indult meg, s a hirdetőtők hamarosan az *újságok* lapoldalait is ellepték. 1688-ban megjelent az első, csak hirdetéseket tartalmazó újság, a *Mercury*. Ezt az újságot ingyen osztogatták és – ugyanúgy mint napjainkban – a hirdetőtők pénzéből tartották fenn.

10. kép: Hirdetés a múlt századból. = Település, városiasodás, az emberi kommunikáció. Minerva Nagy Képes Enciklopédia IV. Bp., 1975. 370. p.

Az áruforgalom bővülésével szaporodtak, majd céhekbe tömörültek (például Angliában és Franciaországban) a *kikiáltók* is.

„Löschinger Ferenc Pesti Polgár és Férjfi Szabó Mester ajánlja magát a Fő és Nemes Publikumnak minden rendű Férjfi öltözetek legujjabb ízlésű elkészítésére a midőn legillendőbb árszabást és pontos szolgálatot ígér. Bóltja vagyon Pesten a Fehérhajó Vendégfogadó szomszédságában az ugynevezett Paradicsom házban, az Anglus Lord Czimere alatt.”

A televíziózás megjelenésével az elektronika lett az egyik legfontosabb reklámhordozó. Napjainkban pedig egyre inkább tért nyer a hálózatokon keresztül terjedő digitális reklám.

ÜDVÖZÖLJÜK

az Adobe határtalan világában

Üdvözöljük egy olyan világban, ahol az ötletek határok nélkül megvalósulhatnak. Az alkalmazások kiválóan együttműködnek, függetlenül a használt operációs rendszertől. E világban nincs korlátok közé szorítva kreativitásunk, akár illusztrációt vagy fotomontázst készítettünk, akár filmeket vágunk vagy éppen oldalakat tördelünk. Egy olyan világban, ahol képet, hangot és mozgást szerkeszthetünk, és ahol a készített művek akár papíron, akár CD-ROM-on vagy Web-en is megjeleníthetők.

Kérjük látogasson meg bennünket: WWW.STARKINGNET.HU/TRANS-EUROPE/

Trans-Europe Kft.

Az ADOBE szoftverház magyarországi
disztribútora

Budapest, 1133 Ronyva u. 5.
Tel/Fax: 140-0730, 267-1864, 117-3534
Faxbank információ: 180-8611/1121
E-mail: transeur@starkingnet.hu
www.starkingnet.hu/Trans-Europe/

11. kép: „Üdvözöljük az Adobe határtalan világában.” Szoftver-reklám.

= Print Publishing, 1997. április-májusi sz. 103. p.

3. feladat Tervezd meg egy **CD-ROM reklámját!** Használd ki azt a lehetőséget, hogy a hirdetésedet *hálózaton* keresztül juttathatod el leendő vásárlóidhoz!

Néhány reklámfajta

Mint már korábban szó volt róla: különbséget tehetünk *vizuális* és *auditív* reklám között. És beszélhetünk a kettő együtteséről, az *audiovizuális* reklámról is, amely talán napjainkban az egyik leggyakoribb reklámfajta. E főbb kategóriákat természetesen még tovább lehet osztályozni. A vizuális reklám lehet például *síkható* vagy *térható*. Emellett szokás még a reklámfajtákat a *nyomtatott* és a *nem nyomtatott* reklámeszközök két fő csoportja szerint is osztályozni. De a reklámeszközök³¹ együttes, *kombinált alkalmazása* is elég gyakori. Ez utóbbira mutat példát az alábbi képen látható reklámtáblával ellátott gépjármű, amelynek a hangszórójából is reklámszöveg szól.

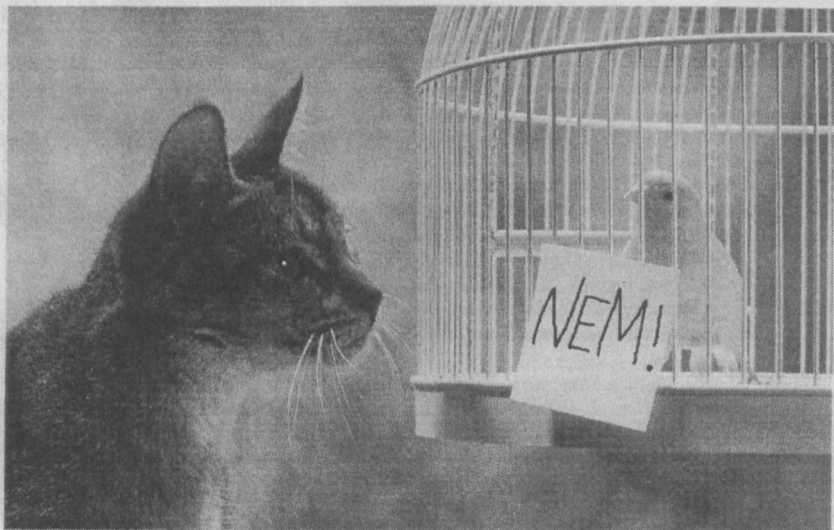

12. kép: „Gördülő” Martini-reklám. = Reklámvonal 95, 151. p.

³¹ Reklámeszközöknek nevezzük azokat a közléstovábbító eszközöket, amelyek a reklámközleményt eljuttatják a közönséghez. Nehéz pontos fogalmi elhatárolást tenni a reklámeszközök és az ún. reklámhordozók között. Reklámhordozóknak azokat a konkrét tárgyakat, berendezéseket, létesítményeket tekintjük, amelyek segítségével a reklámközlés megvalósul.

4. feladat Tervezz hangot az előző oldali képen látható gördülő reklámhoz! Írd meg a reklám szövegét!

3M Post-it™ öntapadó jegyzetömbök: a megragadó hirdetés

Reklámfelíratos Post-it™ öntapadó jegyzetömbök különböző színekben, méreteken, kivitelben a 3M-től

3M Innováció

17. kép: Öntapadós jegyzetömb (3M Post-it) reklámja. = Reklámvonal 95, 227. p.

5. feladat A képalírás elárulja, hogy mit reklámoz a fotó! Írj olyan reklámszöveg-változatokat, amelyek megváltoztatják a reklám üzenetét!

arculat
árjegyzék
csomagolás
embléma
fényreklám
gördülő reklám
használati utasítás
hirdetőtábla
katalógus
kiállítás
kírákat
megállítótábla
meghívó
mozireklám
multireklám

naptár
névjegy
plakát
prospektus
rádióreklám
reklámajándék
reklámkupon
reklámlevél
sajtóhirdetés
sajtótájékoztató
„szendvics”-ember
szórólap
televízióreklám
üdvözlőkártya
védjegy

6. feladat A fenti lista különféle reklámfajtákat sorol fel a teljesség igénye nélkül. Próbáld meg csoportokba rendezni őket! Gyűjts mindegyikre példát a környezeteden!

Felhasznált irodalom

1. Ábrahám István: A tankönyv funkciói, szerkezeti elemei. (In.: Kiadói ismeretek. Útmutató tankönyvszerzők és -szerkesztők számára.) Korona Kiadó, Bp., 1993.
2. Balázs Éva – Kocsis Mihály – Vágó Irén: A képességfejlesztő program hatása és eredményei: 4-8. évfolyam. JPTE Tanárképző Intézet, Pécs, 1997. (Megjelenés alatt.)
3. Báthory Zoltán: Tanítás és tanulás. Tankönyvkiadó, 1965.
4. Bense, Max: Esztétika és reklám. In.: Strukturizmus I. (Strukturalista tanulmányok. Válogatta: Hankiss Elemér.) Európa Kiadó, Bp., (é.n.)
5. Bújdosó Dezső: Gondolatok a Műveltségkép az ezredfordulón c. kötetről. = Kultúra és közösség, 1981. 2. sz.
6. Bourdieu, P.: A művészeti észlelés szociológiai elméletének elemei. (In.: Művészetszociológia.) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1978.
7. Faludi Szilárd: A tantervi anyag kiválasztásának elvi alapjai az általánosan művelő iskolában. (A tantervmélet forrásai.) OPI, Bp., 1983.
8. Gáspár László: Egységes világnézet, komplex tananyag. Tankönyvkiadó, Bp., 1978.
9. Heffner Anna (szerk.): Az értékközvetítő és képességfejlesztő program részletes tantervei. 1-12. évfolyam. ÉKP Központ – Tárogató Kiadó, Bp., 1997. (Megjelenés alatt.)
10. Hoffmann Istvánné: Modern marketing. Universitas, Bp. 1990.
11. Hoffmann Istvánné: Reklámérték '88. Gondolat Kiadó, Bp., 1988.
12. Kepes György: A látás nyelve. Gondolat Kiadó, Bp., 1979.
13. Kiss Éva (szerk.): A képességfejlesztéstől a személyiségfejlesztésig. Pedagógiai program. Oktatókutató Intézet, Bp. 1985.
14. Miklós Pál: Vizuális kultúra. Magvető Könyvkiadó, Bp., 1976.
15. Miklós Pál: Vizuális kultúra, Vizuális művészetek. (In.: A vizuális kultúráról.) (Vélemények, viták.) Kossuth Kiadó, Bp., 1982.
16. Nagy József: Az információk rendszerré szervezése. (Pedagógiai program-csomag.) = Pedagógiai Technológia, 1981. 1. sz.
17. Ogilvy, D.: Ogilvy a reklámról. Park Kiadó, Bp., 1992.
18. Postgate: Az első birodalmak. Helikon Kiadó, Bp., 1985.
19. Poszler György: Katharizis és kultúra. Tankönyvkiadó, Bp., 1980.
20. Pócs Péter plakátjai. Zrínyi Nyomda Kiadói Főosztálya, 1990.
21. Reklámvonal 95. Koronapress, Bp. 1995.
22. Rét Rózsa (szerk.): Műveltségkép az ezredfordulón. Kossuth Kiadó, Bp., 1980.
23. Rumbold Éva: A reklám nyelvi, szemiotikai és társadalmi vonatkozásai. In.: Ember és polgár lesznek. Keraban Kiadó, Bp., 1992.
24. Sándor Imre: A reklám alapjai. Tankönyvkiadó, Bp., 1985.
25. Sebők Zoltán: Minden eladó. Művészet és reklám. = Iskolakultúra, 1996. 8. sz.
26. Szabolcsi Miklós: A műveltségkép alakulása 1945 óta. = Köznevelés, 1985. 20. sz.
27. Település, városiasodás, az emberi kommunikáció. Minerva Nagy Képes Enciklopédia IV. Minerva, Bp., 1975.
28. Urbán László (szerk.): A reklámról írták ... = Reklám Propaganda, 1992. 1. sz.
29. Zsolnai József (szerk.): A képességfejlesztő iskoláért. Oktatókutató Intézet, Bp., 1983.
30. Zsolnai József: A tanulás tervezése és irányítása a nyelvi, irodalmi és kommunikációs programban. OPI, Bp., 1985.
31. Zsolnai József: Az értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia. ÉKP Központ – Holnap Kkt. – Tárogató Kiadó, Bp., 1995.
32. Zsolnai József: Egy gyakorlatközelű pedagógia. Oktatókutató Intézet, Bp., 1986.
33. Zsolnai József: Tantárgytan. Törökbálint, 1996. (Kézirat.)